

รัฐบาลทหารสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗

รัฐบาลทหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งต่อจากรัฐบาล พ. อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นรัฐบาลที่ใช้อำนาจการปกครองอย่างเด็ดขาดนับตั้งแต่การเข้าดำรงตำแหน่งครั้งแรกจนกระทั่งสิ้นสุดอำนาจ ทั้งนี้เห็นได้จากการเสนอพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๘๒ เพื่อกำจัดบุคคลที่สงสัยว่าเป็นศัตรูทางการเมืองของบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล นอกจากนี้ยังดำเนินนโยบายปกครองประเทศในลักษณะที่ส่งเสริมอำนาจเผด็จการ ได้แก่การส่งเสริมลัทธิชาตินิยมเพื่อปลุกฝังให้คนไทยเกิดความรักชาติอย่างแรงกล้า ในขณะที่เดียวกันก็ควบคุมวิถีชีวิตของคนไทยทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือทางการเมืองรัฐบาลผูกขาดอำนาจโดยคณะราษฎรไม่ยินยอมให้ตั้งพรรคการเมืองอื่น ๆ ขึ้นมาแข่งขัน ต่อมาได้จำกัดสิทธิการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยไม่ให้มีการเลือกตั้งตามวาระทางเศรษฐกิจรัฐบาลส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ทางสังคมรัฐบาลใช้นโยบายควบคุมวิถีชีวิตในสังคมนับตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน ไปจนถึงการแต่งกายและอื่น ๆ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้ใช้นโยบายให้ตามผู้นำซึ่งมีคำขวัญกล่าวว่า "เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย" ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะแบบเดียวกันกับที่ระบบเผด็จการฟาสซิสต์และนาซีใช้เป็นนโยบายปกครองอยู่ในประเทศอิตาลี และเยอรมนีสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยส่งเสริมลัทธิทหารนิยมทั้งสิ้น ซึ่งทำให้อำนาจเผด็จการทหารมีลักษณะเด่นชัดยิ่งกว่าครั้งใด ๆ ในประวัติศาสตร์ไทยยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง อย่างไรก็ตามรัฐบาลก็ยังยินยอมให้มีรัฐสภา เป็นสถาบันรองรับความชอบธรรมในการปกครอง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๕ แต่มีการแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับการขยายกำหนดเวลาอยู่ในตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกไปอีกคราวละ ๒ ปี โดยไม่ต้องมีการเลือกตั้ง เนื่องจากประเทศอยู่ในภาวะสงคราม

การที่จะศึกษาบทบาทและการดำเนินนโยบายของรัฐบาลทหารในยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีคราวแรกนี้ ควรทราบถึงคุณลักษณะบางประการ ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นับตั้งแต่การใช้กำลังทหารแก้ไขข้อขัดแย้งทางการเมือง การดำรงตำแหน่งทางการเมือง และตำแหน่งทางทหาร ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานประกอบการศึกษา นโยบายของรัฐบาลทหารในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

ก. การก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองครั้งแรก โดยมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ในฐานะสมาชิกผู้ก่อการฝ่ายทหาร ขณะนั้นมียศเป็นนายพันตรีประจำกรมจเรทหารบก พันตรีหลวงพิบูลสงคราม ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เตรียมแผนการและดำเนินการยึดอำนาจร่วมกับ พันเอก พระยาทรงสุรเดชและ นาวาตรีหลวงสินธุ์สงครามชัย

ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จแล้ว พันตรีหลวงพิบูลสงคราม ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ชั่วคราว) ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการราษฎร และรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลทุกสมัย จนกระทั่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจาก พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ ในขณะที่มียศเป็น นายพันเอก และมีอายุเพียง ๔๑ ปี

ในขณะที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองและการทหาร ก่อนก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้แสดงความสามารถในการแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งทางการเมืองหลายครั้ง ในขณะเดียวกันก็ได้ให้ความสนใจในการปรับปรุงกองทัพไทยให้เข้มแข็ง ซึ่งทำให้กลายเป็นบุคคลสำคัญทั้งทางการเมืองและการทหารในเวลาต่อมา

๑. บทบาทของพันโทหลวงพิบูลสงครามในการทำรัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน

พ.ศ. ๒๔๙๒

การทำรัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นผลสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นเหตุให้พระยามโนปกรณนิติธาดาสั่งปิดสภาผู้แทนราษฎร โดยที่พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา กับพันโทหลวงพิบูลสงครามมิได้มีเจตนาที่แท้จริงในการลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในครั้งนั้น ดังนั้นจึงคิดหาทางแก้ไขข้อขัดแย้งดังกล่าวด้วยการยื่นคำอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพระยามโนฯ กล่าวคือ เมื่อคณะสหทหารเสด็จออกในวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๙๒ ทำให้ตำแหน่งสำคัญทางทหารว่างลง พันโทหลวงพิบูลสงคราม จึงมอบให้ นายประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้ไปติดต่อทาบถาม พลตรี พระยาพิชัยสงคราม และพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม เพื่อให้รักษาการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และเจ้ากรมยุทธการทหารบก ส่วนพันโท หลวงพิบูลสงคราม รักษาการในตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ

เมื่อพันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม เข้ารับตำแหน่ง เจ้ากรมยุทธการทหารบก ความยุ่งยากสับสนก็เกิดขึ้นทั่วไปในกองทัพบก เนื่องจาก พันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม คิดวางแผนออกคำสั่งควม เพื่อย้ายผู้ก่อการฝ่ายทหารให้พ้นจากการคุมหน่วยกำลังทหาร พันโท หลวงพิบูลสงคราม เป็นนายทหารผู้ก่อการคน เดียวที่อยู่ในตำแหน่งสำคัญทางทหาร ในขณะนั้น เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีทางหลีกเลี่ยงเป็นอย่างอื่น นอกจากจะใช้กำลังทหารแก้ไขข้อขัดแย้ง ดังนั้นจึงไปปรึกษากับพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เพื่อมอบให้เป็นหัวหน้าในการยื่นคำอำนาจจากรัฐบาล ทั้งนี้เพราะยังเป็นທີ່เคารพรักใคร่ของทหารและเป็นที่ยึดถือของประชาชนโดยทั่วไป แม้ว่าจะออกจากราชการไปแล้ว

ก็ตาม^๑ ในการยี่ค่านาจ พันโท หลวงพิบูลสงครามเป็นบุคคลสำคัญในการวางแผน โดยดำเนินการรวบรวมสมัครพรรคพวกทั้งในกองทัพบก กองทัพเรือและพลเรือนเข้า ร่วมทำการ ในด้านกองทัพบกนั้นนายทหารชั้นผู้น้อยส่วนมากให้การสนับสนุนพันโทหลวง พิบูลสงครามอยู่ก่อนแล้ว ส่วนทางด้านกองทัพเรือแม้ทะเลเรือขณะนั้นได้แก่นาวาโทหลวงสินธุ์ สงครามชัย น้องชายของ พลเรือโท พระยาราชวังสัน ซึ่งเคยเป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม สมัยพระยามโนปกรณนิติธาดา พันโท หลวงพิบูลสงคราม จึงคิด หาทางเลี้ยงโดยไปเจรจาขอความร่วมมือจาก นาวาโท หลวงศุภชลาศัย รองผู้บัญชา การทหารเรือ ส่วนทางด้านพลเรือนได้แก่ หลวงนฤเบศร์มานิต

ครั้นเมื่อเช้าวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ พันเอกพระยาพหลา พันโทหลวง พิบูลา และนาวาโท หลวงศุภชลาศัย ได้ทำการยี่ค่านาจ แล้วออกแถลงการณ์อ้าง ความชอบธรรมว่า "เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมย์ในรัฐธรรมนูญ"^๒ ต่อมา พันโท หลวงพิบูลสงครามได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลชุดใหม่ โดยมีหน้าที่รับผิดชอบในกระทรวงกลาโหมร่วมกับพลตรี พระยาประเสริฐสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อเข้ารับตำแหน่ง พันโท หลวงพิบูลาได้ดำเนินการ โยกย้ายนายทหารฝ่ายอนุรักษ์นิยมออกจากตำแหน่งสำคัญทางทหาร แล้วบรรจุนายทหาร ซึ่งเป็นพรรคพวกเข้าไปแทน นอกจากนี้ยังออกหนังสือเตือนที่มีลักษณะข่มขู่ไปให้บุคคลที่ สงสัยว่าคิดต่อต้านรัฐบาล เช่นพระองค์เจ้าวรเกษ นาวาโท พระยาศราภยพิพัฒน์ นายประยูร ภมรมนตรี นายทหารชั้นผู้ใหญ่ และเจ้านายอีกหลายท่าน เป็นเหตุให้ บุคคลดังกล่าวไม่พอใจรัฐบาลมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การคิดใช้กำลังล้มล้างรัฐบาล

^๑ อ. พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม หน้า ๒๔๕.

^๒ "คำประกาศยี่ค่านาจการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๖" ในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง

คณะราษฎรในที่สุด

การยึดอำนาจสำเร็จในครั้งนั้นนับว่าเป็นก้าวแรกที่รัฐบาลคณะราษฎรใช้กำลังทหารเป็นเครื่องมือทางการเมือง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการช่วยสร้างเสริมบารมีให้ พันโท หลวงพิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสำคัญทั้งทางการเมืองและทหารในเวลาต่อมา

๒. บทบาทในการปราบกบฏบวรเดช

พระองค์เจ้าบวรเดช ได้นำกำลังทหารจากหัวเมืองเข้ายึดบริเวณคอนเมืองและบางเขนเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ แล้วยื่นคำขาดที่มีลักษณะข่มขู่ให้รัฐบาลรับเงื่อนไขและปฏิบัติตามรวม ๖ ข้อ แต่รัฐบาลตอบปฏิเสธ แล้วมอบให้พันโท หลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้บังคับกองผสมทำการปราบปรามอย่างเฉียบขาดทันที กำลังทหารของรัฐบาลสามารถปราบปรามพวกกบฏอย่างราบคาบ เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๔๗๖

ผลจากการปราบปรามกบฏบวรเดช รัฐบาลได้รายงานผลการปราบปรามต่อสภาผู้แทนราษฎรแล้ว เสนอพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษต่อสภาในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๗๖ ศาลลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง ๒๑ : ๒ ส่วน พันโท หลวงพิบูลสงคราม ผู้อำนวยการปราบกบฏกลายเป็นบุคคลสำคัญขึ้นแนวหน้าทันที กล่าวคือ ได้เลื่อนขึ้นเป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และเลื่อนยศเป็นพันเอก เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๗ ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๗๗ ส่วนทางค่านสภาผู้แทนราษฎร ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกประเภทที่ ๒ ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๖

๓. การดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและการปรับปรุงก้านการทหาร

การเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกเป็นทรัพยากรทางการเมืองส่วนสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ พ. อ. หลวง

พิบูลสงคราม ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดทั้งทางการเมืองและการทหารในระยะต่อมา เมื่อเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พ.อ.หลวงพิบูลสงครามได้ทำการปรับปรุงกองทัพไทยอย่างจริงจัง เริ่มจากการก่อตั้งโรงเรียนเทคนิคทหารบก ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ ต่อมาได้ก่อตั้งกรมยุทธนาทหาร ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ นอกจากนี้ มีการปรับปรุงด้านการขยายกำลังรบ และจัดหาอาวุธที่มีประสิทธิภาพสูงไว้ใช้ในกองทัพบก ในด้านกองทัพเรือ พ.อ.หลวงพิบูลสงครามมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงกองทัพเรือไทยให้มีประสิทธิภาพ แข็งแรงยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มพูนพละภาพทางทะเล มีการต่อเรือรบหลายลำ เช่น เรือรบหลวงศรีอยุธยา เรือรบหลวงธนบุรี เรือคอร์-บิโค ๒ ลำ เรือคาน้ำ ๔ ลำ การแสดงบทบาทในการแถลงของประมาณเพื่อปรับปรุงกองทัพเรือ จนเป็นผลสำเร็จทำให้บรรดาทหารเรือเกิดความเคารพรักและมีความพอใจในความเป็นผู้นำของ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม กระทรวงกลาโหมจึงเสนอขอพระราชทานยศนายนาวาเอกให้เพื่อตอบแทนความดีความชอบเป็นพิเศษ สำหรับกองกองทัพอากาศมีการเสริมสร้างกองทัพอากาศให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น การขยายสนามบินดอนเมือง การสร้างถนนจากพระนครถึงดอนเมืองเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๕ แล้วยกฐานะของกรมอากาศยานขึ้นเป็นกองทัพอากาศ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๔๘๐ พ.อ.หลวงพิบูลสงครามในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้รับพระราชทานยศนายนาวาอากาศเอกเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๔๙๕^๓

^๑ อ. พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม หน้า ๒๔๘.

^๒ แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๘ แฟ้มที่ ๕ หนังสือที่ น. ๑๑๒๐/๒๔๙๘ ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ลับ) ที่ ๑๒๒/๒๔๙๘ (๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘)

^๓ อ. พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม หน้า ๒๔๘ - ๒๕๐.

การเข้ามามีบทบาททั้งทางการเมือง และการทหารของพันเอกหลวงพิบูลสงคราม นับตั้งแต่การทำรัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๖ การปราบกบฏบวรเดช การเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกและการมุ่งปรับปรุงกองทัพไทยให้ทันสมัย ล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้าง อำนาจ อิทธิพล และความชอบธรรมให้แก่ พ.อ.หลวงพิบูลสงครามทั้งสิ้น ซึ่งจะเป็นบันไดก้าวไปสู่ตำแหน่งผู้นำสูงสุดทั้งทางการเมืองและการทหารในระยะต่อมา

พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามวิถีทางรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๑ โดยได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนนเสียง ๑๑๑ : ๒ เมื่อจัดตั้งคณะรัฐมนตรีแล้ว พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม เข้ากุมตำแหน่งสำคัญ ๆ ทั้งทางการเมืองและทางทหารประจำการ ได้แก่ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเป็นตำแหน่งที่กุมอำนาจทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือนไว้ทั้งหมด จึงทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลมีความมั่นคงที่สุด ต่อมาเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

ข. การดำเนินนโยบายปกครองประเทศ

นโยบายสำคัญของรัฐบาลได้แก่การดำเนินนโยบายส่งเสริมความรู้สึกรักชาตินิยมในหมู่คนไทยและนโยบายการทำสงคราม นโยบายส่งเสริมความรู้สึกรักชาตินิยมเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ ต่อมากลายเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยเฉพาะก่อนเกิดกรณีพิพาทอินโดจีน และดำเนินการต่อเนื่องกันมาจนกระทั่งสิ้นสุดรัฐบาลทหาร จอมพล ป.พิบูลสงคราม ส่วนนโยบายการทำสงคราม รัฐบาลได้นำประเทศเข้าพัวพันกับการสงคราม โดยการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งทำให้รัฐบาลทหารต้องสิ้นสุดอำนาจลง

๑. นโยบายการส่งเสริมลัทธิชาตินิยม

การปลุกความรู้สึกในเรื่องชาตินิยมของไทยนั้นนับมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลเป็นผู้ริเริ่มกระตุ้นให้ประชาชน ตื่นตัวเพื่อรวมพลังกันสร้างชาติอย่างจริงจัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยที่กระทรวงธรรม- การเสนอโครงการปลุกใจให้เกิดความรักชาติให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา ๒ โครงการ คือ โครงการอบรมเด็กและโครงการอบรมประชาชน

โครงการอบรมเด็ก เป็นหน้าที่ของกระทรวงธรรมการโดยตรงซึ่งจะต้อง ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๑. แต่งแบบเรียน แบบเรียนที่ใช้สอนในโรงเรียนควรมีเนื้อเรื่องประกอบ ด้วยประวัติผู้กล้าหาญของชาติ และให้มีเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมเป็นสิ่งช่วยส่งเสริมให้เกิด ความรักชาติ

๒. พานักเรียนไปสถานที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงการกอบกู้ และรักษาไว้ ซึ่งอิสรภาพของชาติไทย ในเรื่องนี้ให้การรถไฟลดค่าโดยสารให้เป็นกรณีพิเศษ

๓. จัดกิจกรรมภายในโรงเรียน โรงเรียนทุกแห่งต้องมีเสาธงและธงชาติ เพิ่มหลักสูตรนักเรียนสตรีให้หนักไปในทางแม่บ้านการเรือน ส่วนนักเรียนชายให้เน้นหนัก ไปในทางวิชาพลศึกษา เช่น วิชาตีกระบี่ กระบอง เพื่อปลุกใจให้เกิดความกล้าหาญ

๔. แต่งเพลงร้องสำหรับปลุกใจ เพื่อให้เกิดความรักชาติและเสียสละเพื่อ ส่วนรวม

โครงการปลุกฝังความรู้สึกเรื่องชาตินิยมในโรงเรียน เป็นโครงการที่ สอดคล้องกับนโยบายการสร้างวินัยให้แก่เยาวชนของชาติ ได้แก่การตั้งหน่วยยุวชนทหาร

๑ แผนกเก็บ สดร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน

ทั้งนี้ เพื่อฝึกฝนให้เยาวชนมีความอดทน และสำนึกในความรักชาติอย่างแรงกล้า

โครงการอบรมประชาชน มอบให้สำนักนายกรัฐมนตรีรับไปดำเนินการ
ในเรื่องต่าง ๆ คือ

๑. การหลอฮุนสาวรีย์ ผู้ที่เสียสละ และทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ
๒. การชักชวนชาติ ให้ชักชวนประชาชนเคารพธงชาติ และประดับธงชาติ

ในวันสำคัญของชาติโดยเฉพาะในวันชาติ

๓. การรักษานบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง เช่น ประเพณีวันตรุษ
สงกรานต์ วันวิสาขบูชา

ครั้งเมื่อสงครามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างญี่ปุ่นกับจีนดำเนินไปอย่าง
รุนแรงและสถานการณ์โดยทั่วไปในทวีปยุโรปไม่น่าไว้วางใจเพราะอาจเกิดสงคราม
ได้ทุกขณะ รัฐบาลจึงตระหนักอยู่เสมอว่าประเทศไทยอาจจะหลีกเลี่ยงการเข้าสู่สง-
ครามไม่พ้น เนื่องจากอาจถูกสถานการณ์บังคับ ดังนั้นจึงเร่งระดมสรรพกำลังของ
ชาติเพื่อเตรียมรับสถานการณ์สงคราม ดังนั้นนโยบายการปลุกความรู้สึกเรื่องชาตินิยม
ในหมู่คนไทยจึงเป็นนโยบายสำคัญที่สุดประการหนึ่งของรัฐบาลเพื่อให้ประชาชนเห็นความ
สำคัญของชาติ มีระเบียบวินัย ขอมเสียสละช่วยกันสร้างชาติไทยให้เป็นปึกแผ่น โดย
เน้นความยิ่งใหญ่ของชาติไทยในอดีต และชี้ให้เห็นบทเรียนจากประวัติศาสตร์ เพื่อให้
คนไทยเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน พร้อมทั้งจะต่อสู้กับข้าศึกศัตรู

การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กระทำ
ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เริ่มต้นจากการมุ่งสร้างชาติไทยให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมกับ
อารยประเทศ การมุ่งช่วยเหลือคนไทยให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น และการสร้างกำลังทหาร
ของชาติให้เข้มแข็งในเรื่องนี้ พ.อ.หลวงพิบูลสงครามได้กล่าวสุนทรพจน์ต่อประชาชนทาง
วิทยุกระจายเสียงในวาระที่เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม
๒๔๘๑ ตอนหนึ่งว่า

เรื่องเดียวกัน

...รัฐบาลนี้จะเร่งบำรุงฐานะการอาชีพของราษฎรด้วยวิธีที่ต่าง ๆ
 เท่าที่จะมีเงิน และตัวเจ้าหน้าที่เป็นอุปกรณส่วนกำลังป้องกันราชอาณาจักรก็
 ต้องรีบจัดการให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติ
 และทรัพย์สินของชาติที่แท้จริงก็คือประชาชนนั่นเอง

นอกจากนี้ยังได้กล่าวคำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงในวันสัปดาห์
 ปีเก่า ๓๑ มีนาคม ๒๔๘๑ อีกตอนหนึ่งว่า

ความเป็นทางยิ่งของข้าพเจ้าและคณะรัฐบาลปัจจุบันนี้คือทำอะไรคนไทย
 เราจึงจะมีอาชีพ และมีการครองชีพดีขึ้น ประกอบด้วยความมั่งคั่งคือว่า
 ชาติทั้งหลายเขาได้ รัฐบาลยินดีทำทุกอย่างเพื่อประชาชน ... สำหรับชน
 คางคาวควรทำแต่อาชีพบางอย่าง ไม่ใช่เขาครองอาชีพของเจ้าของ
 ประเทศเสียหมดทุกชนิด^๒

๑. นโยบายการส่งเสริมลัทธิชาตินิยมที่สำคัญในสมัยรัฐบาลจอมพล

ป. พิบูลสงคราม ได้แก่ การดำเนินนโยบายรัฐนิยม

รัฐนิยมมีลักษณะเช่นเดียวกับพระราชนิยมในสมัยก่อน ดิฉันแต่ว่าพระราช
 นิยมเป็นพระบรมราโชบายของพระมหากษัตริย์ ส่วนรัฐนิยมเป็นนโยบายของรัฐบาล
 ใช้เป็นประเพณีนิยมประจำชาติ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ได้แก่ หลวงวิจิตร
 วาทการ ได้เสนอเรื่องรัฐนิยมเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓
 กรกฎาคม ๒๔๘๒ ต่อมากลายเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในการปลุกความรู้สึก
 ชาตินิยมในหมู่คนไทย รัฐบาลได้ออกประกาศข่าวโฆณาการในเรื่องนี้ว่า

"สุนทรพจน์ของ พ.อ. หลวงพิบูลสงครามนายกคนใหม่" หนังสือพิมพ์

ประชาชาติ ฉบับวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๘๐

^๒ "คำปราศรัยนายกรัฐมนตรีในอภิถันคดีสมัยเถลิงศก ๓๑ มีนาคม ๒๔๘๑"

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ ๔ เมษายน ๒๔๘๒

เพื่อให้งานที่ทำแล้ว และจะทำต่อไปได้ดียิ่งขึ้น รัฐบาลจึงต้องสนใจการ
 สร้างความวัฒนาให้บังเกิดคู่กันไปกับความถาวร การสร้างความถาวรนั้น
 อาศัยกฎหมายบังคับได้ แต่การสร้างความวัฒนาไม่สะดวกที่จะใช้กฎหมาย
 รัฐบาลจึงได้ให้มีระเบียบการอันหนึ่งเรียกว่า รัฐนิยม

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๔๕ รัฐบาลประกาศใช้รัฐนิยมนรวม ๑๒ ฉบับ
 ได้แก่ ๒

- รัฐนิยมฉบับที่ ๑ ว่าด้วยรัฐนิยมใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ
 ฉบับที่ ๒ เรื่องการป้องกันภัยที่จะเกิดขึ้นแก่ชาติ
 ฉบับที่ ๓ เรื่องการเรียกชื่อคนไทย
 ฉบับที่ ๔ เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญ

พระบารมี

ฉบับที่ ๕ เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิด
 หรือทำขึ้นในประเทศไทย

- ฉบับที่ ๖ เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ
 ฉบับที่ ๗ เรื่องชักชวนให้คนไทยร่วมกันสร้างชาติ
 ฉบับที่ ๘ เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี
 ฉบับที่ ๙ เรื่องภาษาและหนังสือไทย กับหน้าที่พลเมืองดี
 ฉบับที่ ๑๐ เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย
 ฉบับที่ ๑๑ เรื่องกิจประจำวันของคนไทย
 ฉบับที่ ๑๒ เรื่องการช่วยเหลือ คุ้มครองเด็ก คนชรา หรือทุพพลภาพ

๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๓/๒๔๔๒

(๓ กรกฎาคม ๒๔๔๒) เรื่องชาวโฆษณาการรัฐนิยม

๒ ไปรคดูรายละเอียดในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๖ - ๕๘.

รัฐนิยมเป็นการดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความรู้สึกรื่อง
ชาตินิยมในหมู่คนไทย นโยบายการส่งเสริมความรู้สึกรื่องชาตินิยมที่สำคัญ ได้แก่

ก) การเปลี่ยนชื่อประเทศ

การเปลี่ยนชื่อประเทศนับเป็นก้าวแรกของรัฐบาลในการเสริมสร้างลัทธิ
ชาตินิยมในหมู่คนไทยที่คงเอาความจงรักภักดีจากสถาบันพระมหากษัตริย์มารวมไว้ที่
ชาติ และผู้นำแทน เพื่อให้รัฐบาลมีฐานะมั่นคงยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ
ว่าด้วยชื่อประเทศเสียใหม่จาก "สยาม" เป็น "ไทย" ซึ่งเป็นแนวความคิดของหลวง
วิจิตรวาทการ โดยประสงค์จะให้มีความหมายไปในทางแสดงความยิ่งใหญ่ของชาติตาม
ที่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์

รัฐบาลได้นำร่างพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญขนานนามประเทศ พุทธศักราช
๒๔๘๒ เข้าสู่การพิจารณาในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน
๒๔๘๒ โดยที่ พล.ต. หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีแถลงชี้แจงเหตุผลว่า

นามของประเทศเราซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ที่เรียกว่าประเทศสยามนั้น เรียกกัน
มาด้วยความเคยชิน ... และคำว่าประเทศสยามนั้นก็มักจะใช้แต่ในวงราชการ
และนอกจากนั้นก็ในวงการต่างประเทศเป็นส่วนมาก ส่วนประชาชนชาวไทย
ของเรา โดยทั่วไปไม่ค่อยใช้ประเทศสยาม เราใช้คำว่า ไทย...

คำว่าประเทศสยามนั้นไม่ตรงกับเชื้อชาติของเรา ดังนั้นเพื่อให้เป็น
สิริมงคลแก่ลูกหลานต่อไปภายหน้าให้ใช้คำว่าไทย แทน

ผลการลงมติ ที่ประชุมเห็นด้วยเป็นเอกฉันท์ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย
ในเรื่องนี้ จึงให้เรียกคนไทยทุกภาคว่า ชาวไทยโดยไม่มีการแบ่งแยกเป็น ไทยเหนือ

^๑ ปลาทอง พรรคการเมืองไทย หน้า ๕๐ - ๕๑.

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๔๘๒

ไทยอิสลาม ไทยอิสลาม ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังความรักภักดีต่อชาติ และสร้างเอกลักษณ์ของคนไทยให้เหมือนกันทุกท้องถิ่น

ข) การเผยแพร่บทเพลงและบทละครปลุกใจ

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแต่งบทเพลง และบทละครปลุกใจให้เกิดความรักชาติได้แก่ หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ชาตินิยม บทเพลงบทละครปลุกใจจะเน้นให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของไทยในอดีต การต่อสู้ การเสียสละของบรรพบุรุษไทยตลอดจนบทเรียนจากอดีต เพื่อเร้าจิตใจคนไทยให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมอย่างแรงกล้า และพร้อมที่จะอุทิศชีวิตเพื่อชาติ บทเพลงและบทละครดังกล่าวยังคงเป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบัน เช่น บทละครเรื่อง เลือดสุพรรณ ราชมนู พระเจ้ากรุงธนบุรี ศักดิ์กลาง เจ้าหญิงแสนหวี มหาเทวี น่านเจ้า ฯลฯ

ค) นโยบายเป็นปฏิปักษ์และต่อต้านชาวจีน

เนื่องจากชาวจีนมีอิทธิพลควบคุมเศรษฐกิจของชาติมาเป็นเวลานาน รัฐบาลจอมพล ป. จึงหันมาใช้นโยบายชาตินิยม เพื่อลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีนและพยายามดึงเอาการควบคุมทางเศรษฐกิจมาอยู่ในมือคนไทย รัฐบาลนี้ถือว่า "ปัญหาคนจีน เป็นปัญหาความเป็นความตายที่สำคัญของชาติ"^๒ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในนโยบายค้านนี้ได้แก่ หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่าชาติไทยถูกจีนรุกรานเรื่อยมาแต่ครั้งในอดีต และกล่าวชักชวนให้ชาวไทยต่อต้านจีน เช่น พยายาม

^๑โปรดดูรายละเอียดใน จุลลดา งามรอด, มล. กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓ หน้า ๗๐ - ๗๔.

^๒แผนกเก็บ สดร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๔๘/๒๔๘๒ (๒๐ มีนาคม ๒๔๘๒) เรื่อง ปัญหาคนจีน

กล่าวหาชาวจีนว่าจะตั้งรัฐอิสระขึ้นในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อให้คนไทยเกลียดชังชาวจีนมากขึ้น การแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวจีนครั้งสำคัญ ของหลวงวิจิตรวาทการคือการแสดงปาฐกถาเรื่อง การรวมออสเตรเลียกับเยอรมนี ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๘๑ โดยกล่าวโจมตีชาวจีนอย่างรุนแรงว่า "ชาวจีนในเมืองไทยนั้นร้ายกว่ายิวเสียอีก ... ดังนั้นเราควรแก้ปัญหาชาวจีนแบบเดียวกับที่ฮิตเลอร์ทำกับชาวยิวในเยอรมนี" หลังจากแสดงปาฐกถาทำให้ชาวจีนไม่พอใจเป็นอย่างมากถึงกับมีการแสดงปฏิกิริยาประท้วงต่อรัฐบาล ในเรื่องนี้ นายเลียง ไชยกาล ได้ตั้งกระทู้ถามควน งามรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร แต่กลับถูกปองร้ายดังที่กล่าวมาแล้ว^๒

ครั้งเมื่อ พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้เพิ่มมาตรการควบคุมและใช้นโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวจีนมากยิ่งขึ้น ได้แก่

๑) การสั่งปิดโรงเรียนจีน การสั่งปิดโรงเรียนจีน เป็นการใช้มาตรการอย่างหนึ่งของรัฐบาล เพื่อลดบทบาทและอิทธิพลของชาวจีนโดยเฉพาะทางด้านการศึกษา ซึ่งรัฐบาลอ้างว่ามีการสอนลัทธิการเมืองชาตินิยม และอบรมนักเรียนจีนให้เกลียดชังประเทศไทย ปรากฏว่าก่อนที่รัฐบาลจะใช้มาตรการรุนแรงต่อชาวจีน มีโรงเรียนจีนทั่วประเทศ ๒๕๔ แห่ง แต่หลังจากใช้มาตรการดังกล่าว โรงเรียนจีนล้มเลิกกิจการไปเอง ๕๑ แห่ง ถูกกระทรวงศึกษาธิการสั่งปิดระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๓ ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรพุทธศักราช ๒๔๗๕ จำนวน ๒๔๒ แห่ง^๓

^๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๘/๒๔๘๑ (๕ สิงหาคม ๒๔๘๑) เรื่องกระทู้ถาม ที่ ๒๒/๒๔๘๑ ของ นายเลียง ไชยกาล ไปรคภูหน้า ๕๘. ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

^๓ พิชัย รัตตะกุล วิวัฒนาการควบคุมโรงเรียนจีน วิทยานิพนธ์เสนอต่อคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ๒๕๑๒ หน้า ๕๓ - ๕๔.

ต่อมารัฐบาลได้นำปัญหาเรื่องโรงเรียนจีนเข้าสู่การพิจารณาในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๘๒ ที่ประชุมลงมติว่า

ไม่ควรให้มีโรงเรียนจีน โดยมอบการตัดสินใจให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ไปดำเนินการ ... โดยใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๗๘ ... เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรสั่งปิด ก็ให้ปิดเลยที่เดียว และเมื่อโรงเรียนใดถูกสั่งปิดไปแล้วก็ไม่ยอมให้ตั้งขึ้นใหม่อีก

รัฐบาลได้เพิ่มมาตรการควบคุมและป้องกันปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนจีนให้เข้มงวดมากขึ้นยิ่งขึ้น โดยการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับที่ ๒ และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับที่ ๔ ซึ่งมีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนเป็นการจำคุกแทนการปรับ ดังนั้นเมื่อเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาจึงแทบไม่มีโรงเรียนจีนเหลืออยู่เลย นอกจากโรงเรียนเล็ก ๆ แห่งหนึ่งคือ โรงเรียนชั้นวิทยา ซึ่งมีเจ้าของ ผู้จัดการ และครูใหญ่เป็นคนไทย ซึ่งต่อมาโอนกิจการให้สมาคมแค้จิวแห่งประเทศไทยไปดำเนินการ เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น โรงเรียนโกศลวิทยา

๒) การควบคุมหนังสือพิมพ์จีน ในระหว่างที่ประเทศจีนทำสงครามกับญี่ปุ่น ปรากฏว่า มีหนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทยหลายฉบับเข้าร่วมดำเนินการ กับสมาคมจีนลับต่าง ๆ เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นด้วยการเสนอข่าวความเป็นไปของสงครามและลงบทความโจมตีความโหดร้ายทารุณของญี่ปุ่นอยู่เนือง ๆ รัฐบาลไทยเกรงว่าจะกระทบกระเทือนไมตรีกับญี่ปุ่น จึงเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์จีนอย่างเข้มงวด ต่อมาได้เพิ่มมาตรการควบคุมเข้มงวดยิ่งขึ้นโดยการจกส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าตรวจค้นโรงพิมพ์ และสั่งปิดหนังสือ

แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๕/๒๔๘๒ (๑๔ มิถุนายน ๒๔๘๒), เรื่องปัญหาโรงเรียนจีน

พิมพ์จีนหลายฉบับที่ลงบทความดังกล่าว ปรากฏว่าระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนสิงหาคม ๒๔๘๒ หนังสือพิมพ์จีนถูกทางการสั่งปิดเกือบหมด คงเหลือแต่หนังสือพิมพ์จุงหยวนเป่าเพียงฉบับเดียว^๑

๓) การ^๑กีดกัน^๒ที่ดินที่อยู่ของชาวจีนต่าง้าว ในขณะที่สถานการณ์ของโลกไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ รัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกาให้คนต่าง้าวอยู่อาศัย หรือมีที่ดินที่อยู่ในพระราชอาณาจักรได้เฉพาะท้องที่ซึ่งมิได้กำหนดเป็นเขตหวงห้าม เว้นแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะอนุญาตเป็นราย ๆ ไป แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้^๒ ท้องที่ซึ่งรัฐบาลประกาศเป็นเขตหวงห้ามได้แก่ เขตจังหวัดลพบุรี ปราชินบุรี กิ่งอำเภอสตึกหีบ เขตอำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เขตจังหวัดกาญจนบุรี และท้องที่ในเขตภาคพายัพทั้งหมด

ง) การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม

เกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม รัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๒ เพื่อให้ประชาชนใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย และให้ประชาชนชาวไทยสนับสนุนงานอาชีพ เกษตร

^๑ William G. Skinner. Chinese Society in Thailand, An

Analytical History. (Ithaca, New York: Cornell University press 1962) p.267. ^๒

พระราชกฤษฎีกา กำหนดเขตหวงห้ามคนต่าง้าวพุทธศักราช ๒๔๘๔
ราชกิจจานุเบกษา (แผนกฏีกา) เล่มที่ ๕๘ ตอนที่ ๓๒ ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๘๔
หน้า ๖๕๕.

กรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และวิชาชีพของคนไทยด้วยกัน ส่งเสริมให้คนไทย รู้จักค้าขายเพื่อลดอิทธิพลของคนต่างค้า โดยเฉพาะชาวจีนซึ่งกุมเศรษฐกิจของชาติไว้ โครงการส่งเสริมการค้าของคนไทย เช่น ส่งเสริมร้านค้าของของคนไทย แต่นโยบายในเรื่องนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะธุรกิจใหญ่ ๆ ยังอยู่ในมือของชาวจีน เช่น เติม

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้สั่งยึดและโอนกิจการต่างค้ามาเป็นของรัฐ โดยเฉพาะของชาวตะวันตกที่เป็นคู่สงครามกับฝ่ายอักษะ เช่น โอนสัมปทานป่าไม้ เหมืองแร่ กิจการสาธารณูปโภค โรงงานฟอกหนัง โรงงานทำสบู่ โรงงานทำไม้ขีดไฟ เป็นต้น

ในส่วนของคนไทยนั้นรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมอาชีพ และสงวนอาชีพไว้ให้แก่คนไทย โดยการออกพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพสำหรับคนไทยและออกพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพสำหรับคนไทยไว้ ๒๗ อย่าง เช่น การทำหรือการหล่อพระพุทธรูป การรับจ้างขายพระพุทธรูป การตัดฟัน การรับจ้างขายฟัน (เว้นแต่ขายย่อยในร้านชำ) การเผาถ่าน การรับจ้างขายถ่าน (เว้นแต่ขายให้ร้านชำ) การทำอิฐ หรือรับจ้างขายอิฐ การทำหมวกสตรี การตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี การทำเครื่องเขิน การทำเครื่องถม การแกะสลักลวดลายไทย การทำร่ม การตัดผม การตัดผม การเป็นนายความ ฯลฯ

"ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรฐนิยมฉบับที่ ๕ เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๖ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๔๘๒ หน้า ๒๓๕๕ - ๒๓๖๐

^๒ "พระราชกำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับคนไทยพุทธศักราช ๒๔๘๕"

ราชกิจจานุเบกษา (แผนกฎีกา) เล่มที่ ๕๕ ตอนที่ ๓๘ ลงวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๘๕

หน้า ๑๒๑๑.

จ) นโยบายการสร้างชาติด้วยวัฒนธรรม

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสร้างชาติไทยให้เป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมกับอารยประเทศ มีการประกาศอย่างเปิดเผยถึงนโยบายและความปรารถนาที่จะสร้างชาติไทยให้เป็นมหาประเทศ และมหาอำนาจแต่ในทัศนะของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นว่า ชนบทเริ่มมีประเพณีบางอย่างและภาวะความเป็นอยู่ของคนไทยยังเป็นอุปสรรคอยู่มาก จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงทางด้านวัฒนธรรมเสียใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการสร้างชาติ อีกประการหนึ่งเนื่องจากผู้ปู้ได้พยายามแผ่ขยายอิทธิพลทั้งทางทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เข้าสู่ดินแดนต่าง ๆ ในเอเชีย โดยเฉพาะในดินแดนที่ผู้ปู้ยึดครอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีแผนคิดต่อต้านวัฒนธรรมผู้ปู้ ด้วยการประกาศโครงการสร้างชาติขึ้น เพื่อเป็นข้ออ้างเมื่อถูกผู้ปู้ขอร้องเข้ามาเผยแพร่วัฒนธรรมผู้ปู้ในประเทศไทย

นโยบายการสร้างชาติด้วยวัฒนธรรมที่สำคัญประการแรก ได้แก่การควบคุมวิถีชีวิตของคนไทย รัฐบาลเห็นว่าควรปรับปรุงวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยเสียใหม่ นับตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน การแต่งกาย ภาษาพูดและอื่น ๆ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะ เช่น ห้ามประชาชนกินหมากกินพลู โดยอ้างว่ามีโทษต่อร่างกาย และนำความเสื่อมเสียมาสู่ประเทศชาติ ควบคุมการบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย มังคัมให้สวมหมวกสวมรองเท้า เปลี่ยนการนุ่งผ้าจกกระเบนมาเป็นผ้าถุง ให้ทุกครัวเรือนทำสวนครัวเลี้ยงสัตว์ ในเรื่องนี้กระทรวงสาธารณสุขเสนอว่า

ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม เป็นวันเกิดของท่านนายก เห็นเป็นการสมควรที่ข้าราชการทั่วประเทศจะไ้แสดงน้ำใจเป็นเอกฉันท์ เพื่อสนองเจตนาในการสร้างชาติของท่านผู้นำ โดยจัดทำสวนครัวเลี้ยงสัตว์เป็นพิเศษ สมควรให้ทางราชการหยุดสัก ๑ วัน เพื่อเป็นที่ระลึกในการรวมจิตใจปฏิบัติตาม

ท่านผู้นำ และปลุกฝังจิตใจให้ชาวราชการระลึกและปฏิบัติตามโอวาทของท่าน
ผู้นำ

นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรียังได้มีคำสั่งให้สภาวัฒนธรรมพิจารณาเปรียบเทียบ
ว่าค่านิยมของคนไทย เพื่อเป็นหลักปฏิบัติแก่ประชาชนโดยทั่วไป คณะกรรมการ
สภาวัฒนธรรมได้พิจารณากำหนดค่านิยมประจำชาติของคนไทย เสนอให้คณะรัฐมนตรี
อนุมัติเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๗ รวม ๑๔ ข้อ เรียกว่า "วีรกรรมของชาติไทย"
ได้แก่

ไทยรักชาติยิ่งชีวิต	ไทยเป็นนักรบชั้นเยี่ยม
ไทยเป็นชาติที่ต่อสู้ดิ้นรนและร้าย ที่สุดต่อศัตรู	ไทยเป็นชาติบูชาพระพุทธศาสนายิ่งชีวิต
ไทยเป็นชาติปากกับใจตรงกัน	ไทยเป็นชาติรักสงบ
ไทยเป็นชาติที่ซื่อสัตย์และกตัญญู	ไทยเป็นชาติชยันในอุพากัม
ไทยเป็นชาติเพาะปลูกพืชไว้กินเอง	ไทยเป็นชาติสะสมรตกไว้ให้แก่ลูกหลาน
ไทยเป็นชาติชอบอยู่กินกันดี	ไทยเป็นชาติแตงตัวดี
ไทยเป็นชาติยกย่องเด็กหญิงและ ผู้ชาย	ไทยเป็นชาติว่าตามกันและตามผู้นำ ^๒

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๔/๒๕๔๕
(๕ กรกฎาคม ๒๕๔๕) เรื่องให้หยุดงานในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม เพื่อทำสวนครัว
เลี้ยงสัตว์

๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๘/๒๕๔๗
(๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๗) เรื่องประกาศ วีรกรรม ของชาติไทย

ผลจากการประกาศใช้ วัชรธรรมของชาติไทย รัฐบาลได้ใช้พระราชบัญญัติ วัชรธรรมแห่งชาติเป็นเครื่องมือลงโทษผู้ฝ่าฝืนด้วยการปรับ ซึ่งทำให้ประชาชนเดือดร้อนและไม่พอใจนโยบายของรัฐบาลในข้อนี้ ดังนั้นเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลใหม่จาก จอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเป็นนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้ยกเลิกเสีย โดยอ้างว่า "วัชรธรรมที่ได้ประกาศสำนักนายกไปนั้นไม่เหมาะสมกับกาลสมัย ทั้งหนังสือพิมพ์ก็ได้ลงข่าวคัดค้านเอิกเกริก จึงขอให้ยกเลิกเสีย ซึ่งที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบด้วย"

ประการที่สองได้แก่การยกเลิกประเพณีบางอย่างที่เห็นว่าไม่เหมาะสม เช่น การยกเลิกบรรดาศักดิ์และยศของข้าราชการพลเรือน ได้แก่มหาอำมาตย์ อำมาตย์ รองอำมาตย์ เป็นต้น โดยอ้างเหตุผลว่า

บุคคลยอมเสมอกันในทางกฎหมาย ฐานันดร มิได้ก่อให้เกิดเอกสิทธิ์แต่อย่างใด ... และในเวลาอันใกล้ข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์ ทั้งที่อยู่ในและนอกราชการ ได้ลาออกจากบรรดาศักดิ์เป็นจำนวนมากยังคงมีบางคนมิได้คืนบรรดาศักดิ์ จึงเป็นการลักลั่น ไม่เป็นระเบียบ ... จึงสมควรยกเลิกเสีย

ประการที่สามได้แก่การปรับปรุงภาษาและหนังสือไทย รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมเกี่ยวกับภาษาไทยขึ้นชุดหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๘๕ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ในเรื่องนี้ จอมพล ป.พิบูลสงครามให้เหตุผลว่า "ผู้พูดได้ขอรองให้กระทรวงศึกษาธิการสอนภาษาญี่ปุ่น จึงได้ตกลงให้พิจารณา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ แผนกเก็บ สลว. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๘/๒๔๘๗ (๑๘ ตุลาคม ๒๔๘๗) เรื่องยกเลิกวัชรธรรม

^๒ "พระบรมราชโองการ เรื่องการยกเลิกบรรดาศักดิ์" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๘ ลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๘๕ หน้า ๑๐๘๙

เปลี่ยนการเขียนหนังสือตามแบบใหม่ เพื่อให้อ้างกับผู้อื่นว่า เด็กไทยจะต้องเรียนหนังสือไทยอย่างใหม่เสียก่อน จึงขอเวลาสักกระยะหนึ่ง^๑

ฉ) นโยบายเน้นความสำคัญของผู้นำและทหาร

การใช้นโยบายลัทธิชาตินิยม เป็นการสนับสนุนอำนาจของจอมพล.ป.พิบูลสงคราม ในลักษณะที่สอดคล้องกับลัทธิทหารนิยม โดยเน้นถึงความสำคัญของทหารในการป้องกันประเทศ ภายหลังจากการเรียกร้องดินแดนจากฝรั่งเศสได้สำเร็จ ทำให้ทหารมีความสำคัญมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต ซึ่งเป็นปัจจัยที่เสริมสร้างอำนาจและความชอบธรรมในการปกครองให้แก่ผู้นำ อันที่จริงแล้วลัทธิทหารนิยมของไทยได้มีการปลูกฝังให้แก่เยาวชนของชาติมาก่อนหน้านั้นแล้ว โดยการจัดตั้งหน่วยยุวชนทหารขึ้นตามโรงเรียนต่าง ๆ ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ มีพันตรี ประยูร ภมรมนตรี เป็นเจ้ากรม ขณะนั้นจอมพล.ป.พิบูลสงคราม มียศเป็นเพียง นายพันโท ต่อมาได้จัดตั้งหน่วยยุวนาวิกโยธิน และยุวอาชีวะขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๑ การปลูกความรู้สึกลัทธิชาตินิยมในบรรดาเยาวชนเช่นนี้ เท่ากับการเผยแพร่ลัทธิทหารนิยม และอิทธิพลของจอมพล.ป.พิบูลสงคราม ในหมู่เยาวชนของชาติ อันเป็นกระบวนการรวมพลังทางสังคม เพื่อปลูกฝังให้นิยม รัฐบาลเผด็จการทหาร^๒

นโยบายสำคัญของ จอมพล.ป.พิบูลสงคราม คือพยายามเน้นถึงความสำคัญ
ของชาติเหนือสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันอื่น ๆ ดังจะเห็นได้ว่า ในวันที่ ๒๔
มิถุนายน อันเป็นวันชาตินั้น ได้มีการจัดสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕

^๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๔/๒๔๘๕

(๒๐ พฤษภาคม ๒๔๘๕)

^๒ สุจิต นุญบงการ อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย (เอกสารโรเนียว)

และสร้างสะพานเฉลิมวันชาติ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อบำรุงสถาบันชาติให้เป็นสถาบันสูงสุด ในการรวมจิตใจคนไทย ในขณะเดียวกันก็พยายามเน้นความสำคัญของผู้นำเป็นสัญลักษณ์ของชาติ โดยชี้ให้ประชาชนเห็นว่า จะสามารถพาชาติให้อยู่รอดปลอดภัย ดังนั้นจึงมีคำขวัญซึ่งกล่าวโดยทั่วไปว่า "เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย" "เชื่อพิบูลชาติไม่แตกสลาย" "ว่าอะไรว่าตามกัน" ในเรื่องนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อ่างเหตุผลว่า

ผู้นำมีเครื่องยึดมั่นอยู่คือพระเจ้าแผ่นดินของเขา ของเราไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดแน่นอน ที่มีอยู่ก็คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ชาติก็ยังไม่มีตัวคน ศาสนาก็ไม่ทำให้คนเลื่อมใสถึงยึดมั่น พระมหากษัตริย์ก็ยังเป็นเด็ก เห็นแครูป รัฐธรรมนูญก็เป็นสมุดหนังสือ เวลานานเมืองคับขันจะเอาอะไรเป็นเครื่องยึดไม่ได้ ผมจึงให้ค่านายกรัฐมนตรี

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการอีกหลายอย่าง เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายยกย่องผู้นำ เช่นการชักชวนให้ชักธงชาติในวันเกิดของนายกรัฐมนตรี การหยุดงานในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม เพื่อทำสวนครัวเลี้ยงสัตว์ ให้วันพุธเป็นวันเล่นกีฬาและอบรมการ เล่นพื้นเมืองต่าง ๆ เป็นต้น^{๒*}

๒. นโยบายการทำสงคราม

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นในทวีปยุโรป ประเทศไทยได้ประกาศตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และออกแถลงการณ์ให้ประชาชนรับทราบ เพื่อให้ปฏิบัติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ แผนกเก็บ สดร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๐/๒๔๘๕ (๒๕ เมษายน ๒๔๘๕)

^๒ แผนกเก็บ สดร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๔/๒๔๘๕ (๘ กรกฎาคม ๒๔๘๕) และครั้งพิเศษ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๘๗

* จอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดวันพุธที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๕๐

ตัวเป็นกลางตามนโยบายของรัฐบาล โดยให้ปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ และกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยความเป็นกลาง การประกาศนโยบายเป็นกลางนับว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับประเทศไทยในขณะนั้น เพราะเป็นการป้องกันมิให้คู่กรณีสงครามฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเรียกร้องผลประโยชน์หรือความช่วยเหลือจากประเทศไทย ซึ่งจะเป็นการนำประเทศเข้าไปพัวพันกับการสงครามโดยตรง

ก) กรณีพิพาทอินโดจีน

ในขณะที่สถานการณ์ทั่วไปในทวีปยุโรปอยู่ในขั้นวิกฤต เมื่อเยอรมนีบุกเข้าโปแลนด์ในเดือนสิงหาคม ๒๔๘๒ อัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทยได้แก่นายปอล เลปัสสิเอ (Paul Le passier) ได้มาติดต่อกับ พล.ต. หลวงพิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อขอทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกัน^๑ ในครั้งแรกฝ่ายไทยตอบปฏิเสธ เพราะเห็นว่าไม่มีความจำเป็นเนื่องจากประเทศไทยไม่มีนโยบายรุกรานใคร ครั้นต่อมาฝรั่งเศสพยายามมาขอเจรจาอีก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจึงนำเรื่องนี้เสนอคณะรัฐมนตรี ที่ประชุมมีมติเห็นชอบด้วยที่จะเจรจากับฝรั่งเศส^๒ แต่มีเงื่อนไขเสนอให้ฝรั่งเศสทำความตกลงแก้ไขปัญหาเขตแดนแม่น้ำโขงเสียใหม่ให้ถูกต้องตามกฎหมายระหว่างประเทศ เรื่องร่อนน้ำลึก ซึ่งฝรั่งเศสตอบตกลงในหลักการ^๓ ต่อมามีการเจรจาทำสัญญากันเองเกี่ยวกับอังกฤษและญี่ปุ่น ซึ่งลงนามพร้อมกันเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๔๘๓

^๑ ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๐), ๓ : ๕๒

^๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๘/๒๔๘๒ (๒๒ สิงหาคม ๒๔๘๒)

^๓ ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ หน้า ๕๒.

สาระสำคัญของกติกาสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันระหว่างประเทศไทยกับ
ฝรั่งเศสและอังกฤษ มีดังนี้^๑

๑. ชาติแต่ละฝ่ายจะไม่ทำสงครามซึ่งกันและกัน หรือใช้กำลังรุกรานซึ่งกันและกัน
โดยลำพัง หรือร่วมกับประเทศอื่น และจะเคารพบูรณาภาพแห่งอาณาเขตของแต่ละฝ่าย
๒. ชาติแต่ละฝ่ายจะไม่ช่วยเหลือชาติอื่นทำสงครามกับภาคีหนึ่งภาคีใด
๓. ชาติแต่ละฝ่ายจะเคารพอธิปไตย หรืออาณาเขตของอีกฝ่ายหนึ่ง

กติกาสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับอังกฤษ และสนธิสัญญา
ว่าด้วยการจำเวรือสัมพันธไมตรีและต่างเคารพบูรณาภาพอาณาเขตแห่งกันและกันระหว่าง
ไทยกับญี่ปุ่น รัฐบาลคู่สัญญาได้ให้สัตยาบันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนกติกาสัญญากับฝรั่งเศส
นั้นยังไม่มีการทำสัตยาบัน ทั้งนี้เพราะยังมีปัญหาเรื่องพรมแดนแม่น้ำโขงที่ขัดแย้งกับ
กฎหมายระหว่างประเทศที่ว่าด้วยการใช้ร่องน้ำลึกเป็นเขตแดน ซึ่งฝ่ายไทยเสียเปรียบ
อยู่ก็ประการหนึ่ง เนื่องจากฝรั่งเศสยอมแพ้เยอรมนี เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๔๓
จึงทำให้การเจรจาเรื่องเขตแดนแม่น้ำโขงไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร เพราะฝรั่งเศส
ขอฉีกเงื่อนไขเรื่อยมาถึง ๒ เดือน ต่อมารัฐบาลวีซีของฝรั่งเศสตอบผ่านทูตมาว่า ขอให้
กติกาสัญญาไม่รุกรานมีผลใช้บังคับได้เลยโดยมีต้องรอแลกเปลี่ยนสัตยาบันกัน รัฐบาล
ไทยยืนยันที่ตกลงไปเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๔๔๓ ว่า ก่อนกติกาสัญญาจะมีผลใช้บังคับ
รัฐบาลไทยขอให้มีการตกลงในเรื่องต่อไปนี้^๒

๑. วางเขตแดนตามลำน้ำโขงให้เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ
กล่าวคือ ถัดหลังร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์
๒. ปรับปรุงเขตแดนให้เป็นไปตามธรรมชาติ คือถือว่าแม่น้ำโขงเป็นเขต
แดนระหว่างไทยกับอินโดจีน ตั้งแต่ทิศเหนือลงมาทิศใต้จนถึงแก่งกัมพูชา โดยฝ่าย

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

ไทยได้รับคืนแดนทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบาง และปากเซคืนมา

ให้กติกาสัญญานี้มีผลใช้บังคับทันที เมื่อทำความตกลงแล้ว

๓. รัฐบาลไทยจักขอบคุณมาก ถ้ารัฐบาลฝรั่งเศสให้คำรับรองเป็นหนังสือว่า ในกรณีอินโดจีนเปลี่ยนอธิปไตยจากฝรั่งเศสจะคืนให้ไทย ซึ่งบรรดาดินแดนเหล่านี้ คือลาว และกัมพูชา ในกรณีเช่นนี้รัฐบาลจะพิจารณาด้วยดีเกี่ยวกับการปฏิบัติคือข้าราชการการฝรั่งเศสในดินแดนเหล่านั้น

ในขณะที่กำลังเจรจาเรื่องเขตแดนอยู่ ปรากฏว่ามีประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษาชุมนุมและเดินขบวนสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ในขณะที่เดียวกัน วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยก็ได้ออกรายการบทสนทนาระหว่างนายมั่นกับนายคงอยู่เป็นประจำ เพื่อเร้าจิตใจของคนไทยให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมอย่างแรงกล้าในการเรียกร้องคืนดินแดนคืนจากฝรั่งเศส

ต่อมาในวันที่ ๑๗ กันยายน ฝรั่งเศสได้ตอบรับข้อเสนอของฝ่ายไทยในลักษณะการท้าทายโดยกล่าวว่า รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสตกลงใจอย่างหนักแน่นที่จะต่อสู้ป้องกันการเรียกร้อง หรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของฝ่ายไทย ไม่ว่าจะมาทางทิศใด และปฏิเสธการปรับปรุงเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส โดยสิ้นเชิง แล้วส่งทหารจากญวนเข้าประชิดชายแดนไทยด้านอรัญญประเทศ สุรินทร์ ปากเซ ท่าแขกและตรงข้ามหนองคาย ในวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๔๘๓ รัฐบาลไทยประกาศให้ประชาชนทราบถึงความล้มเหลวในการเจรจา แล้วสั่งเตรียมพร้อม และนำเรื่องเข้าประชุมในรัฐสภา ซึ่งสภาลงมติเป็นเอกฉันท์ให้นายกรัฐมนตรีดำเนินการตามความเห็นสมควร

เหตุการณ์ดังที่เรียดตามพรหมแดนได้ทวีความคับขันมากยิ่งขึ้น เมื่อฝรั่งเศสส่งทหารและเครื่องบิน ตะเม็ค เขตแดนไทยหลายครั้ง โดยเฉพาะในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน

๒๔๔๓ เครื่องบินฝรั่งเศสจำนวน ๕ ลำ บินเข้ามาถึงระเบิดที่นครพนม มีประชาชน บาดเจ็บ ๖ คน ฝ่ายไทยจึงส่งเครื่องบินไปโจมตีถึงระเบิดที่มณฑลฝรั่งเศสเป็นการ ตอบแทน การปะทะกันทางภาคพื้นดินตามแนวพรมแดนเริ่มขึ้นอย่างประปราย จนถึง ขั้นรุนแรง ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็กล่าวหาซึ่งกันและกัน

ในขณะที่เกิดกรณีพิพาททางพรมแดนอันจะนำไปสู่สงคราม ทางกระทรวง กลาโหมจึงได้ประกาศตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แม่ทัพบก แม่ทัพเรือ และแม่ทัพอากาศ ขึ้นบังคับบัญชากองทัพ โดยมี พล.ต. หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดและแม่ทัพบก พ.อ. หลวงพรหมโยธี เป็นรองผู้บัญชาการทหาร สูงสุด พล.ร.ต. หลวงสินธุสงครามชัย เป็นแม่ทัพเรือ และ น.อ. เทวฤทธิ์ พันลึก เป็น แม่ทัพอากาศ

การสู้รบได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ฝ่ายไทยสามารถยึดดินแดนอินโดจีนได้ หลายแห่ง เช่น หลวงพระบาง ผังขวา จัมปาศักดิ์ ปากเซ ศรีสะเกษ เป็นต้น ใน ขณะที่ฝ่ายไทยกำลังได้เปรียบในการรบ ญี่ปุ่นได้เข้ามาใกล้เกลี้ยให้มีการเจรจาสงบศึก เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๔๔ และมีการลงนามในสนธิสัญญาสงบศึก เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๔๔ ณ กรุงโตเกียว

ผลจากการสงครามทำให้ประเทศไทยได้ดินแดนคืนบางส่วนประมาณ ๗๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร ส่วนทางด้านทหาร สภากลาโหมประชุมพิจารณา ขอเลื่อนยศ พล.ต. หลวงพิบูลสงครามขึ้นเป็น พลเอก พลเรือเอก และพลอากาศเอกในทันที เพื่อ เป็นบำเหน็จความชอบที่สามารถนำเอาดินแดนที่เสียไปแต่ครั้งในอดีตกลับคืนมาใหม่ แม้

^๑ "ประกาศตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๗ ลงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๔๓ หน้า ๗๒๘.

^๒ โปรดดูรายละเอียดใน คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ หน้า ๑๑๘.

จะเป็นเพียงบางส่วนก็ตาม แต่เมื่อเรื่องราวเสนอไปถึงคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้ประชุมพิจารณาแล้วเห็นว่า คุณความดีที่ทำให้แก่ประเทศชาติในครั้งนั้นสมควรแก่ฐานันดรศักดิ์แห่งจอมพล จึงมีมติให้พระราชทานเลื่อนยศ ขึ้นเป็นจอมพลจอมพลเรือ และจอมพลอากาศ พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ กับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้าฯ ทพจ. และสายสพายประดับทองคำเพื่อเป็นเกียรติยศ^๒

ผลสำเร็จจากการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส และการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและผู้บัญชาการทหารบกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกอบกับการมีผู้บัญชาการทหารเรือ และผู้บัญชาการทหารอากาศเข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีด้วย ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพมั่นคงยิ่งกว่าครั้งใด ๆ ที่ผ่านมา สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้สิทธิทหารนิยมเข้ามาสู่วงการเมืองไทย สำหรับทางค่านรัฐสภาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองประเภทต่างก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ส่วนประชาชนโดยทั่วไปก็ได้ให้การสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนมาโดยตลอด ดังนั้นจึงทำให้นุคลิกภาพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีลักษณะเด่น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปจนเป็นที่รู้จักกันในนามของ "ท่านผู้นำ" ในระยะต่อมา

ข) ประเทศไทยกับสงครามมหาเอเชียบูรพา

ในขณะที่สถานการณ์สงครามในทวีปยุโรปกำลังดำเนินไปอย่างรุนแรง รัฐบาลไทยได้ประกาศนโยบายเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ครั้นต่อมาเมื่อสงครามระหว่างญี่ปุ่น

^๑ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๘ ลงวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๔๘๔, หน้า ๕๕๒ - ๕๕๓. และไทยน้อย (นามแฝง) ๑๒ นายกรัฐมนตรีไทย พระนคร : แพรวพิทยา ๒๕๑๗, หน้า ๖๔.

^๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๔๘/๒๔๘๔ (๒๒ ตุลาคม ๒๔๘๔)

กับจีนทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ผู้นำพยายามขยายขอบเขตสงครามให้กว้างขวางออกไป โดยส่งทหารยึดดินแดนเวียคนามและกัมพูชาในเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๔ ซึ่งมีที่ท่าว่าจะ รุกรานประเทศไทย รัฐบาลไทยพิจารณาแล้วเห็นว่า ไม่มีทางหลีกเลี่ยงภาวะสงคราม ได้ จึงเสนอร่างพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลาต่างประเทศต้องรบ เข้าสู่ วาระการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๔ ซึ่งสภานุมัติให้ ใช้เป็นพระราชบัญญัติได้ โดยให้คนไทยทุกคนเตรียมต่อสู้กับข้าศึกผู้รุกรานจนถึงที่สุด^๑ ในขณะที่เดียวกันก็ทำการติดต่อขอความช่วยเหลือทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์จากอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา แต่ต้องผิดหวัง เพราะได้รับความช่วยเหลือเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามตระหนักอยู่เสมอว่า ประเทศไทยจะไม่สามารถรักษาความเป็น กลางได้ตลอดไป อาจเลือกเข้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง^๒ แต่กระนั้นก็ตามรัฐบาลก็ได้พยายาม ขอร้องให้อังกฤษและสหรัฐอเมริการับประกันในความเป็นกลางของไทย ซึ่งทำให้ผู้นำไม่ พอใจ

ต่อมาเมื่อผู้นำประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ จึงส่งกองทัพ โจมตีดินแดนอาณานิคมของทั้งสองประเทศ ในหมู่เกาะต่าง ๆ เช่น ฮองกง ฟิลิปปินส์ และมุ่นดูประเทศไทยเมื่อเช้าตรู่ของวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๔ ก่อนที่ผู้นำจะส่งกำลังทหาร บุกประเทศไทยเพียงเล็กน้อย ผู้นำยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลไทยในตอนค่ำของวันที่ ๗

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๔๗/๒๕๔๔

(๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๔) เรื่องร่างพระราชบัญญัติ กำหนดหน้าที่คนไทยในเวลา^๑ที่ ประเทศต้องรบ

^๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ลับ) ครั้งที่ ๑๐/๒๕๔๔

(๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔)

ชั้นวาคม รวม ๔ ข้อ เพื่อให้ฝ่ายไทยเลือกปฏิบัติ คือ^๑

๑. ขอเดินทัพผ่านประเทศไทย เพื่อไปโจมตีพม่า และมลายู
๒. ไทยกับญี่ปุ่นทำสัญญาพันธมิตรกัน เพื่อป้องกันประเทศไทย
๓. ไทยกับญี่ปุ่นประกาศเป็นสหราชอาณาจักรร่วมรุกรบต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา และในกรณีนี้ ญี่ปุ่นพร้อมจะให้ดินแดนไทยที่เสียแก่อังกฤษ และฝรั่งเศส กลับคืนทั้งหมด

๔. เสนอให้ไทยเข้าร่วมเป็นไตรภาคีกับฝ่ายเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น รัฐบาลเรียกประชุมคณะรัฐมนตรีตอนดึกของวันที่ ๗ ธันวาคม ปรากฏว่า นายกรัฐมนตรีไปราชการชายแดนค่านพระตะบอง พล.ต.อ. หลวงอดุลย์ เกจจรัส เป็นประธานในการประชุมแทนไปพลางก่อน เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามกลับมาในเช้าวันที่ ๘ ธันวาคม จึงมีการพิจารณาข้อเสนอของญี่ปุ่น นายดิเรก ชัยนาม เสนอให้รับข้อเสนอที่ ๑ คือยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย เพราะเห็นว่าสู้ไม่ได้ ขึ้นต่อสู้ก็จะพินาศย่อยยับทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ในที่สุดนายกรัฐมนตรีตัดสินใจสั่งหยุดยั้งเมื่อเวลา ๗.๓๐ น. ของวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ โดยยอมรับข้อเสนอที่ ๑ ของญี่ปุ่น^๒

เมื่อรัฐบาลรับข้อเสนอของญี่ปุ่นแล้วจึงได้นำปัญหานี้เข้าสู่การประชุมสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเปิดประชุมลับในวันที่ ๘ ธันวาคม รัฐบาลแถลงถึงความจำเป็นในการทำข้อตกลงกับญี่ปุ่นว่าไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ สภาผู้แทนราษฎรรับทราบด้วยความชื่นชม^๓

^๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ/๒๔๘๔

(๘ ธันวาคม ๒๔๘๔)

^๒ เรื่องเดียวกัน

^๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑/๒๔๘๔ (วิสามัญ) สมัยที่ ๒ วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔

ต่อมาผู้ชุมนุมพยายามเพิ่มข้อเสนอทางเศรษฐกิจและการคลังต่อรัฐบาลไทยอีก โดยเสนอเงื่อนไขว่าไม่ต้องระบุไว้ในข้อตกลงทางทหาร ในเรื่องนี้ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังคัดค้านอย่างแข็งขัน โดยกล่าวว่า "เรื่องเอกราช และอธิปไตยของไทยนั้น ผู้ชุมนุมต้องการอย่างเคร่งครัด การทำความตกลงทำเฉพาะเรื่องการทหารเท่านั้น จะเอาเรื่องเศรษฐกิจและการคลังมาเกี่ยวข้องกับควายนั้นไม่ได้" นอกจากนี้ยังได้แสดงทัศนะไม่เห็นด้วยอย่างรุนแรงต่อข้อเสนอของผู้ชุมนุมว่า

ผู้ชุมนุมจะพูดต่อไปนี้ ขอให้ถือว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผมคนหนึ่ง ได้มีส่วนทำตั้งแต่คนเหมือนกัน ความรักชาติผมก็ไม่ยอมที่จะให้ใครเห็น ผม อย่างน้อยเท่า ๆ กันผมก็ยังไมยอม เพราะฉะนั้นขอให้ผมได้พูด แม้แต่ผมจะเป็นอันตรายผมก็ไม่ว่า ... วันนี้ผมได้พูดแล้วว่า ในการที่เราไม่รบกับผู้ชุมนุม แล้วต่อมาจะไปรบกับอีกฝ่ายหนึ่ง ก็รู้สึกว่าเป็นการเสียชื่อ และเกียรติยศของชาติ ... เพราะฉะนั้นมีทางใดบางที่จะให้ผู้ชุมนุมปฏิบัติตามข้อสัญญาที่ได้ตกลงไป เราควรพยายามให้ผู้ชุมนุมปฏิบัติตามข้อสัญญาที่ได้ตกลงไป เราควรพยายามให้เป็นไปตามข้อตกลงกัน นี้เป็นความเห็นของผม^๒

ข้อตกลงทางทหารกับผู้ชุมนุมลงนามเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ซึ่งมีผลให้ประเทศไทยต้องออกจากสภาพความเป็นกลางโดยปริยาย และผูกพันทางทหารกับผู้ชุมนุมมากยิ่งขึ้น ในขณะที่มีการพิจารณาทำข้อตกลงกับผู้ชุมนุมนั้น ปรากฏว่าบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลจำนวนหนึ่งมีท่าทีสนับสนุนผู้ชุมนุม และเห็นว่าควรร่วมมือกับผู้ชุมนุมทำสงครามได้แก่ หลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรี พล.ต.พิชิต เกรียงศักดิ์พิชิต รัฐมนตรี พ.ท. มังกร พรหมโยธี รัฐมนตรี พล.ต.เอก เพียรเลิศบริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการ

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งพิเศษ/๒๔๘๔ (๑๑ ธันวาคม ๒๔๘๔)

เรื่องผู้ชุมนุมบุกประเทศไทย

^๒ เรื่องเดียวกัน

กระทรวงเศรษฐกิจ น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ยุติธรรม^๑ แต่ นายปรีดี พนมยงค์ คัดค้านอย่างรุนแรง ไม่เห็นด้วยกับการนำ
ประเทศไทยไปผูกพันกับญี่ปุ่นมากเกินไป โดยเฉพาะข้อเสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับการ
เงินและการคลัง เพราะต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ^๒ อีก
ประการหนึ่ง ข้อตกลงทางการเงินที่เคยทำกับญี่ปุ่นฝ่ายไทยเสียเปรียบมาก กล่าว
คือ ในเดือนสิงหาคม ๒๔๘๔ ธนาคาร โยโกฮามาสะเปชิ (Yogohama Specie)
ขอกู้เงินบาทจากสหการธนาคารของไทย โดยจะส่งทองคำมาให้เป็นการแลกเปลี่ยน
แต่มีเงื่อนไขว่า ต้องเก็บทองคำนี้ไว้ที่ญี่ปุ่น ฝ่ายไทยจะนำมาใช้ได้เฉพาะกรณีจำเป็น
รีบด่วนเท่านั้น ต่อมา นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงขอแก้ไข
สัญญาให้เป็นการซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันโดยตรง โดยที่ฝ่ายไทยยอมฝากทองคำไว้ที่
ประเทศญี่ปุ่นจำนวนมูลค่า ๑๐ ล้านบาท แต่ญี่ปุ่นไม่ยอมแก้ไข^๓

การที่นายปรีดี พนมยงค์ คัดค้านข้อเสนอในเรื่องข้อตกลงทางการเงิน
และการคลัง เป็นเหตุให้ญี่ปุ่นไม่พอใจ จึงเข้าแทรกแซงกิจการภายในของฝ่ายบริหาร
โดยเสนอให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ย้ายให้ไปดำรงตำแหน่งอื่นที่ไม่เกี่ยวกับตำแหน่ง
ทางด้านบริหาร^๔ ดังนั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงศึกษาทางกำจัดบุคคลที่คัดค้าน

^๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ/๒๔๘๔

(๘ - ๑๑ ธันวาคม ๒๔๘๔)

^๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (๑๑ ธันวาคม ๒๔๘๔)

^๓ หนังสือ(ลับ) ที่ น. ๔๙๘๐๖/๒๔๘๔ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๔ จาก
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ถึง จอมพล ป.พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี

^๔ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ลับมาก) วันที่ ๑๗

ธันวาคม ๒๔๘๔

ออกจากวงการเมือง โดยการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเสียใหม่ เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔ ปรากฏว่า นายปรีดี พนมยงค์ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แทนเจ้าพระยาযมะมราช (ปั้น สุขุม) ซึ่งถึงแก่อสัญกรรม จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งแทน ส่วน นายคิเรก ชัยนาม พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ไปเป็นทูตประจำกรุงโตเกียว

ต่อมาในวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๔ รัฐบาลไทยได้ตกลงทำกติกาสัญญาพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่น ซึ่งจะ เป็นข้อผูกพันให้ประเทศไทย เข้าร่วมกับญี่ปุ่นทำสงครามกับสัมพันธมิตรในเวลาต่อมา การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในตอนแรก รัฐบาลไทยมิได้มีวัตถุประสงค์ไปถึงการประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ แต่เนื่องจากสถานการณ์สงครามในระยะนั้น ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายได้เปรียบ มีท่าทีว่าจะชนะสงคราม รัฐบาลพิจารณา เห็นว่าถ้าเข้าร่วมประชุมกับญี่ปุ่นทำสงคราม ก็จะได้ผลประโยชน์อย่างน้อยก็ได้คืนแดนที่เสียให้แกมหาอำนาจตะวันตกกลับคืนมา อีกประการหนึ่งรัฐบาลไทยถูกญี่ปุ่นบังคับทางอ้อมด้วยการร่วมลงนามในกติกาสัญญาพันธมิตร ซึ่งเป็นการผูกมัดให้ประเทศไทยเข้าสู่สภาวะสงคราม เนื่องจากถูกโจมตีทางอากาศบ่อยครั้ง ทำให้สูญเสียชีวิต และทรัพย์สินของราษฎรจำนวนมาก ในที่สุดรัฐบาลจึงตัดสินใจประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ เวลาเที่ยงตรง โดยออกแถลงการณ์อ้างถึงความจำเป็นว่า

แผนกเก็บ สลร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (ฉบับมาก)

วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๘๔

เนื่องจากประเทศไทย ถูกอังกฤษบีบบังคับในด้านการค้าระหว่างประเทศมาก
ประการหนึ่ง และในขณะที่ประเทศไทยทำสงครามกับอินโดจีนฝรั่งเศส ทาง
สหรัฐอเมริกาไม่สนับสนุนประเทศไทย นอกจากนี้ยังกระทำการชักชวนการ
ค้าเนื้องานของไทยด้วย โดยริบเครื่องบินและอาวุธยุทธโธปกรณ์ที่ไทยสั่งซื้อและ
โค่นชำระเงินเรียบร้อยแล้ว ทั้งในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว เมื่อครั้ง ร.ศ. ๑๑๒ ตอนที่ไทยถูกฝรั่งเศสข่มขู่คเอาคืนแดนไปบางส่วน
สหรัฐอเมริกาก็มีไคช่วยเหลือ... เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้น ประเทศไทย
ยังมีไคกระทำการสิ่งใดให้เป็นอันตรายต่อประเทศทั้งสอง ก็ถูกทั้งสองประเทศ
โจมตีทั้งทางบก และทางอากาศเป็นจำนวน ๖๐ กว่าครั้ง และครั้งสุดท้ายที่รัฐบาล
เห็นว่าสุดที่จะทนต่อไปได้ก็คือ การโจมตีทางอากาศของ เครื่องบินอังกฤษที่โจมตี
กรุงเทพฯ ในวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๔๘๕ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ประกาศสงครามกับ
อังกฤษและสหรัฐอเมริกา^๑

ส่วนทางด้านสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ให้ความเห็นชอบด้วยกับนโยบายของรัฐบาล
โดยให้ความไว้วางใจต่อรัฐบาลในการดำเนินการสงครามต่อไป เช่น ผ่านพระราชบัญญัติ
ว่าด้วยชนชาติศัตรู ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจแก่รัฐบาล ในการจัดการกับบุคคล
ที่ประเทศไทยประกาศสงครามด้วย และพระราชบัญญัติสภาการสงคราม พุทธศักราช
๒๔๘๖ เป็นต้น

ในขณะที่รัฐบาลร่วมมือกับญี่ปุ่นประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกา อังกฤษ
อยู่นั้น ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว จึงคิดต่อต้านด้วยการคิดก่อตั้ง "ขบวนการ
เสรีไทย" ขึ้นต่อต้านญี่ปุ่น โดยแบ่งชายงานออกเป็น ๒ สาย คือ สายในประเทศ
มี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า กับสายนอกประเทศ โดยมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช
เป็นหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา ม.จ.ศุภวชิรมังคละสนธิ สวัสดิ์วิวัฒน์ เป็นหัวหน้า

^๑ "คำแถลงการณ์ เกี่ยวกับการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่ และสหรัฐ
อเมริกา" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๕ ลงวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๘๕, หน้า ๕๕๕ -
๕๖๐.

เสรีไทยอังกฤษ ทั้งนี้เพื่อสะสมกำลังไว้รอโอกาสอันควร การที่นายปรีดี พนมยงค์
ไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทำให้สามารถดำเนินการนำขบวนการ
การเสรีไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น ^{ที่}ถึงนั้น ^{ที่}ผู้นับซึ่งไม่แสดงท่าทีก้าวร้าวต่อ นายปรีดี พนมยงค์
ก็น่าจะเป็นเพราะ นายปรีดีอยู่ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่ง
เป็นสถาบันที่คนไทยยกย่อง และในเวลาเดียวกันนั้นเอง นายปรีดี พนมยงค์ ก็คือ
โอกาสวางแผนโค่นล้มรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม

เนื่องจากสถานการณ์สงครามได้เริ่มผันแปรไปตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๕
เมื่อญี่ปุ่นตกเป็นฝ่ายรับ ต้องสูญเสียดินแดนต่าง ๆ ที่เคยยึดครองอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิก
ให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรเกือบตลอดเวลา และมีท่าทีว่าจะพ่ายแพ้สงครามรัฐบาลจอมพล
ป. พิบูลสงคราม จึงคิดหาทางต่อต้านญี่ปุ่นอย่างจริงจัง โดยดำเนินการสร้างฐานทัพขึ้น
ที่เพชรบูรณ์ ซึ่งอ้างกับญี่ปุ่นและสภาว่าเป็นโครงการย้ายเมืองหลวงจากกรุงเทพฯ ไป
เพชรบูรณ์ เพื่อป้องกันการยึดครองเมืองหลวงจากฝ่ายสัมพันธมิตร แต่อย่างไรก็ตาม
โครงการนี้ไม่ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งฝ่าย นายปรีดี
พนมยงค์ ถึงนั้นสภาวะทางการเมืองในระยะนี้จึงเอื้ออำนวยต่อฝ่าย นายปรีดี พนมยงค์
อย่างมาก เพราะนอกจากจะมีพลพรรคเสรีไทยได้ดินเป็นจำนวนมากแล้ว ก็ยังมีพรรค
พวกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกจำนวนมาก ในขณะเดียวกัน ความนิยมในตัว
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในหมู่ประชาชนเริ่มลดต่ำลง ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้นโยบาย
รัฐนิยม โดยเฉพาะการบังคับเรื่องวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคลมาก
จนเกินไป

^๑ นรนิติ เศรษฐบุตร เมืองไทยในระบบรัฐสภา หน้า ๘๕.

^๒ วิเทศกรณีย์ ชีวิตการต่อสู้ของ ๕๐ รัฐมนตรี พระนคร : โรงพิมพ์
มิตรเจริญ, ๒๕๐๖, หน้า ๑๕๕.

จนเกินไป นอกจากนั้นการเกณฑ์ราษฎรจากจังหวัดต่าง ๆ ไปสร้างถนนและฐานทัพ
ที่เพชรบูรณ์ ทำให้ราษฎรเจ็บป่วยและล้มตายเป็นจำนวนมาก เป็นการนำความเกลียด
ร้อมมาสู่ประชาชนเป็นอย่างมาก เมื่อเห็นเป็นโอกาสเช่นนี้ ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์
จึงคิดโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามทางรัฐสภา ด้วยการไม่อนุมัติร่างพระราช
บัญญัติที่รัฐบาลเสนอ ๒ ฉบับ ได้แก่ร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดคนครบาล
เพชรบูรณ์ และร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดคหุทธิบุรีมณฑล จอมพล ป.
พิบูลสงคราม จึงต้องนำคณะรัฐบาลลาออก เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๔๘๗ มีประกาศ
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทนต่อมา
การที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยอมลาออกในครั้งนี้ โดยแท้จริงแล้ว เป็น
เพราะสถานการณ์สงครามภายนอกมีบีบบังคับมากกว่าการเต็มใจลาออกด้วยความสำนึกทาง
การเมืองอย่างจริงจัง ถ้าหากว่าสถานการณ์สงครามไม่ผันแปรไปอย่างรวดเร็ว นายก
รัฐมนตรีอาจแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ด้วยการยุบสภา โดยยังไม่ต้องมีการเลือกตั้ง แล้ว
รัฐบาลก็บริหารประเทศต่อไปได้โดยไม่ต้องมีสภาผู้แทนราษฎร เพราะรัฐบาลสามารถ
ใช้อำนาจตามกฎอัยการศึกได้อย่างเต็มที่เนื่องจากประเทศอยู่ในภาวะสงคราม อย่างไรก็ตาม
ก็ตาม การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ก็ยังมี
ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีอำนาจบังคับบัญชาทหารทั้งหมด คอยควบคุมเชิง
รัฐบาลพลเรือนอยู่ที่ลพบุรี แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่สามารถใช้มาตรการรุนแรง
ต่อรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ เพราะเกรงว่าญี่ปุ่นจะเข้าแทรกแซง ต่อมาได้มีประกาศ
พระบรมราชโองการยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แล้วประกาศแต่งตั้งแม่ทัพใหญ่
แทน นับเป็นการสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองยุคแรกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ค. การรักษาอำนาจและการขยายอำนาจการเมืองของรัฐบาลจอมพล

ป. ฟื้นฟูสงคราม

๑. การกำจัดศัตรูทางการเมือง

ก่อนที่ จอมพล ป. ฟื้นฟูสงครามจะขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีปรากฏว่าถูกปองร้ายหลายครั้ง จนเป็นที่หวาดผวากันทั้งครอบครัว^๑ ครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗ ขณะนี้เล่าว่ารองตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถูกนายพุ่ม ทับสายทอง ใช้ปืนยิงได้รับบาดเจ็บสาหัส ในขณะที่กลับจากชมการแข่งขันฟุตบอลชิงชนะเลิศภายในกองทัพที่สนามหลวง ครั้งต่อมาเกิดขึ้นในเดือนสิงหาคม ๒๔๙๘ ได้แก่กบฏนายสิบ กล่าวคือได้มีบรรดานายทหารชั้นประทวนวางแผนก่อการกบฏ โดยคิดจับกุมและสังหารบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล แต่ถูกรัฐบาลวางแผนปราบปรามจับกุมเสียก่อน ตั้งแต่วันที่ ๓ - ๗ สิงหาคม ๒๔๙๘ จับผู้ต้องหาได้ ๑๕ คน คดีนายพุ่ม ทับสายทอง ถูกส่งฟ้องศาลอาญา ศาลพิพากษาให้จำคุก ๑๖ ปี สำหรับคดีกบฏนายสิบ รัฐบาลได้นำเรื่องเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อขอตั้งศาลพิเศษ ซึ่งสภาเห็นชอบด้วย ผลจากการใช้พระราชบัญญัติศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๙๘ จำเลยในคดีกบฏถูกศาลลงโทษประหารชีวิต ๑ คน คือ สิบเอกสวัสดิ์ มะหะหมัด ส่วนพรรคพวกที่เหลือถูกพิพากษาลงโทษจำคุกคนละ ๑๖ ปี รวม ๑๒ คน^๒

การถูกลอบทำร้ายครั้งที่ ๓ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ โดยถูกนายลี บุญตา คนขับรถของ พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม ไล่อิง ณ ที่บ้านพักในกรม

^๑ สัมภาษณ์ นิตย พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๑๘ ที่บ้าน

ชอยชิตลอม

^๒ สว่าง ลานเหลือ ๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า ๓๔.

ทหารปืนใหญ่บางซื่อ แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ปลอตกภัย และการถูกลอบทำร้ายครั้งที่ ๔ เกิดขึ้นในขณะที่ พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม กำลังรับประทานอาหารในกรมทหารปืนใหญ่ร่วมกับท่านผู้หญิงละเอียก น. ท. หลวงยุทธศาสตร์โกศล น. ต. ขุนรณนภากาศ พ. ท. หลวงเตชะ เสนา พ. ต. หลวงประหารวิบุปราว และ ร. อ. เผ่าศรียานนท์ ผู้ร่วมรับประทานอาหารในวันนั้นถูกลอบวางยาพิษ แต่แพทย์แก้ไขไว้ได้ทันทั้งนี้

ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับการถูกปลอทร้ายดังกล่าว มีผู้กล่าวว่าเป็นการสร้างเหตุการณ์อย่างสมเหตุสมผลเพื่ออ้างเป็นสาเหตุในการกำจัดศัตรูทางการเมือง อย่างไรก็ตาม แสดงให้เห็นว่า พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม มีศัตรูทางการเมืองอยู่รอบคาน แต่ถ้าหากว่าจะคิดกำจัดศัตรูทางการเมืองด้วยวิธีศาลสถิตยุติธรรมตามตัวบทกฎหมายโดยทั่วไปแล้วก็จะไม่สามารถพิพากษาลงโทษจำเลยได้ทั้งหมด เนื่องจากขาดพยานหลักฐานที่จะผูกมัดจำเลย อีกประการหนึ่งการดำเนินคดีในศาลอาญานั้นล่าช้า และเปิดโอกาสให้จำเลยสามารถตั้งทนายต่อสู้คดีได้อย่างเปิดเผย ซึ่งทำให้หลุดพ้นจากข้อกล่าวหาได้ง่าย เช่นคดีที่กล่าวหาว่า ร. ท. ณ. เณร ศาละลักษณ กับพวกราว ๕ คนทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ รัฐบาลได้เสนอให้คณะกรรมการป้องกันรัฐธรรมนูญได้ส่วน เพื่อให้ส่งจำเลยไปอยู่ในเขตอันมีกำหนด^๒ * แต่คณะกรรมการได้ส่วนแล้ว วินิจฉัยสรุปความได้

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ FO. 371/23580

Political Situation รายงานเอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย

(Josiah Grosby)

^๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๖๒/๒๔๗๕

(๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๕)

* ได้แก่การส่งไปอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล เช่น จังหวัดตาก แม่ฮ่องสอน

ว่า "ร.ท. ณ.เนร ตาละลักษณะกับพวก ไม่มีหลักฐานพอที่จะเชื่อถือได้ จึงให้ปล่อย
พันธข้อหาไป"

ก่อนที่ พ.อ. (หลวงพิบูลสงคราม จะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) ใ้มี
ความรู้สึกตระหนักถึงภัยทางการเมืองเป็นอันมาก ซึ่งมีอยู่ทั้งในวิถีทางรัฐสภาและภัย
มีคณกระบบแห่งกฎหมาย ในระบบรัฐสภาได้แก่การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างแสดง
ความคิดเห็นคัดค้านนโยบายบางเรื่องของรัฐบาลบ่อยครั้ง ส่วนภัยมีคณอกสภานั้นเป็นภัย
ที่คอยคุกคามชีวิตของนักการเมืองคนสำคัญ โดยเฉพาะ พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม ซึ่ง
ต้องหวาดผวายุติตลอดเวลา ^๒ ดังนั้นเมื่อขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อเดือน
ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ จึงได้กล่าวสุนทรพจน์เพื่อชี้แจงให้ประชาชนทราบว่า รัฐบาล
ยังมีภัยทางการเมืองอยู่รอบคาน และเป็นการเตือนศัตรูทางการเมืองให้รู้สึกตัวว่า

การเล่นการเมือง ถ้าปราศจากศีลธรรมแล้วย่อมจะนำความพินาศล่มจมมาสู่
ประเทศชาติอย่างร้ายแรงที่สุด ในเวลานี้ข้าพเจ้าเห็นว่าภัยของรัฐธรรมนุษย์
นั้นยังมีอีกเหลือหลาย ซึ่งอาจบังเกิดผลชุนไคทั้งโดยเฉพาะตามแนวรัฐธรรมนูญ
และทางอื่น ภัยเหล่านี้ผู้นั้นทั่วไปจะทราบได้ยาก นอกจากเป็นเจ้าหน้าที่ใกล้ชิด
เช่น ตำรวจเป็นต้น ... ฉะนั้นขอให้ท่านที่รักการเมืองเพื่อระบอบประชาธิปไตย
โดยสุจริตใจโปรดครึกครองดู โดยระลึกถึงชาติเป็นเบื้องหน้า คือเพื่อชาติ^๓

ครั้นเมื่อ พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ไม่นาน
จึงได้ดำเนินการจับกุม และกวาดล้างบุคคลที่สงสัยว่าเป็นศัตรูทางการเมืองอย่างถอน
รากถอนโคน ทั้งนี้เพื่อกำจัดเสี้ยนหนามทางการเมืองให้สิ้นซาก โดยเริ่มตั้งแต่วันที่
๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ จับผู้ต้องหาได้ ๕๒ คน บุคคลที่มีบทบาทในการจับกุมครั้ง

^๑ เรื่องเดียวกัน

^๒ สัมภาษณ์ นิตย พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๑๘ ที่บ้านซอยชิดลม

^๓ "สุ ทรพจน์ของ พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๔๘๑"

นี่คือ พ.ต.อ.หลวงอดุลย์เกษจรัส รคงอชิบคีกรมตำรวจ ซึ่งได้สืบสวนและติดตาม
เรื่องนี้อย่างเงิบ ๆ มาโดยตลอด เพื่อหาแหล่งต้นตอของการประทุษร้าย รัฐบาล
ออกแถลงการณ์อย่างความชอบธรรมในการจับกุมครั้งนี้ว่า

โดยที่ได้มีบุคคลรวมทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนบางส่วนร่วมกันกระทำ เพื่อจะ
เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง และเปลี่ยนแปลงรัฐบาลโดยใช้กำลัง
บังคับ คิดจะเชิญพระปกเกล้าฯ หรือสมเด็จพระนครสวรรค์วรพินิตมา
เป็นกษัตริย์ต่อไป อันมีความผิดฐานกบฏ เป็นการสมคบที่จะจัดตั้งศาล พิ
เศษขึ้นพิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ ดังที่ได้เคยปฏิบัติมาแล้ว

รัฐบาลพิจารณากร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษอย่างรีบด่วน โดย
มอบให้หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นำไปกร่างเสนอ
สภาผู้แทนราษฎรในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑ ปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้
เปิดอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง และกล่าวโจมตีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ ว่า
ขัดกับหลักการยุติธรรม เนื่องจากไม่ให้ความยุติธรรมแก่ผู้ที่ถูกกล่าวหา เป็นการตัด
สิทธิเสรีภาพอันพึงได้ของผู้ที่ถูกกล่าวหาอย่างร้ายแรงที่สุด เพราะไม่เปิดโอกาสให้
ตั้งทนายความแก้ข้อกล่าวหา และผลของคำพิพากษาศาลพิเศษคือเป็นอันสิ้นสุดคดีไม่มี
อุทธรณ์ ฎีกา เช่นหลักยุติธรรมโดยทั่วไป แม้ว่าพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พุทธ-
ศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๒๒ เปิดโอกาสให้นักโทษที่ถูกตัดสินประหารชีวิต หลุดเกล้าถวาย
ฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษใน ๗ ชั่วโมง แต่ในทางปฏิบัติ รัฐบาลจะเป็นผู้ถวายความ

^๑ อ. พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม หน้า ๒๖๗ - ๒๖๘.

^๒ "แถลงการณ์ของรัฐบาล วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๑" ในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง

ฉบับที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

^๓ วิเทศกรณีย์ ชีวิตการต่อสู้ของ ๕๐ รัฐมนตรี หน้า ๒๘๐.

เห็นอีกข้อหนึ่ง นอกจากนี้มาตรา ๑๐ ของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษยังกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจแต่งตั้งประธานกรรมการ กรรมการอัยการ และเจ้าหน้าที่ทั้งหมด จึงทำให้รัฐบาลสามารถแต่งตั้งพรรคพวกเข้าไปดำเนินการ กำจัดศัตรูอย่างเนียบขาด ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งจึงคัดค้านอย่างรุนแรง เช่นนายจำลอง ดาวเรือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมหาสารคามได้กล่าวคัดค้านว่า

ศาลพิเศษหากตามรูปการที่เสนอมานี้ก็วิเศษจริง ๆ คือมีอำนาจเหนือศาลฎีกา อำนาจการตั้งประธานกรรมการ การตั้งอัยการ และเจ้าหน้าที่ศาลอยู่ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ข้าพเจ้าจึงสงสัยว่า เรามีกฎหมาย มีศาลซึ่งตราไว้อย่างพร้อมบริบูรณ์แล้วยังจะต้องใช้ศาลใหม่อีกหรือ

ในที่สุดสภากลางมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง ๑๐๐ : ๓๘ ดังนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการศาลพิเศษขึ้นคณะหนึ่ง โดยมี พ.อ. หลวงพรหมโยธี รัฐมนตรีสั่งการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่นรวม ๑๒ คน

ก่อนที่รัฐบาลจะเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา พ.อ. หลวงพรหมโยธี รัฐมนตรีสั่งการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีคำสั่งปลดนายทหารชั้นผู้ใหญ่และผู้น้อยรวม ๑๒ นาย ที่เกี่ยวข้องกับคดีการเมือง เช่น พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ผู้อำนวยการโรงเรียนรตบ ร.อ. ชุนคลี พลพจน์ต์ ประจำกองบังคับการโรงเรียนรตบ ร.อ. สำรวจ กาญจนสิทธิ์ นายทหารคนสนิทของ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.ค. หลวงมหทีโยธี ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ ๕ ฯลฯ

๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑ หน้า ๕๓๑.

๒ หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๔๘๑

สำหรับ พ.อ.พระยาทรงสุรเดชนั้น พ.อ.หลวงพิบูลสงครามเสนอเงื่อนไขให้เลือก
๒ ประการคือ จะออกนอกประเทศหรือจะอยู่เพื่อสู้คดีตามกฎหมายในฐานะหัวหน้า
คิดวางแผนล้มล้างรัฐบาล พ.อ.พระยาทรงสุรเดช จึงเลือกวิธีแรก โดยเดินทาง
ไปลี้ภัยการเมืองอยู่ที่ประเทศเขมร และต่อมาได้เสียชีวิตที่นั่น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗^๑

ศาลพิเศษพิจารณาคดีสิ้นสุดลงเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๒ โดยพิพากษา
ประหารชีวิตจำเลย ๒๑ คน จำคุกตลอดชีวิต ๒๒ คน สั่งปล่อยพ้นข้อกล่าวหาไป ๗ คน^๒
ฐานสมคบกันเพื่อกระทำการกบฏโดยเจตนาเพื่อเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาล และเปลี่ยน
แปลงการปกครองไปเป็นอย่างอื่น^๓

นักโทษที่ถูกศาลพิเศษตัดสินประหารชีวิตได้แก่ นายลี บุญตา ร้อยโท ณ.เนร
ตาละลักษณะ พันโทพระยาสุวรรณชิต นายคาบพวง พลนาวี ร้อยโท เป่าพงศ์
เทพหัสดินทร์ ณ.อยุธยา นายคาบ บุคพันธ์ เทพหัสดินทร์ ณ.อยุธยา พันเอก หลวง
มัทธนีโยธี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร พันเอก หลวงชำนาญยุทธศิลป์
ร้อยเอก ชุนคลี พลพณท์ พันตำรวจตรี ชุนนามนฤนาท พันตรีหลวงโอวิทยาสร พันเอก
พระสิทธิเรืองเกษพล จ่านายสิบตำรวจจมนั้น เลิศนาวี ร้อยเอกจรัส สุนทรภักดิ์
ร้อยโท แสง อัดณศิริ ร้อยโท สัย เกษจินดา ร้อยโท เสริม พุ่มทอง พลโทพระยา
เทพหัสดินทร์ ร้อยตรีบุญมาก ฤทธิ์สิงห์ นายทอง ช่างชาญกุล แต่พลโทพระยา
เทพหัสดินทร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนเรนทร และ พันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป์

^๑ วิเทศกรณีย์ ชีวิตการต่อสู้ของ ๕๐ รัฐมนตรี หน้า ๔๕๕

^๒ วิเทศกรณีย์ ยุคหมิ่น หน้า ๒๘๕ - ๒๘๖.

^๓ แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๔ หน้า

ที่ ๒๔/๒๐ สำเนาคำพิพากษา ศาลพิเศษคดีกบฏ

^๔ เรื่องเดียวกัน

เคยทำความดีมีมาก ควรได้รับความปรานีจึงลดโทษให้ ๑ ใน ๓ คงให้จำคุกตลอดชีวิต^๑

ต่อมานักโทษที่ถูกตัดสินประหารชีวิต ได้ทำฎีกาเพื่อทูลเกล้าขอพระราชทานอภัยโทษตามพระราชบัญญัติเรือนจำศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๘ มาตรา ๒๒ ซึ่งระบุไว้ว่า "ให้ทูลเกล้าถวายฎีกาภายในเวลา ๗๒ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่อ่านคำพิพากษาประหารชีวิต"^๒ ในเรื่องนี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้นำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๒ คณะรัฐมนตรีมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ยื่นตามคำพิพากษาศาลพิเศษ แล้วนำความเห็นเสนอคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่า

ได้พิจารณาโดยถ่วงและรอบคอบแล้ว เห็นว่าไม่มีทางจะกรุณาให้ได้ เพราะรัฐบาลได้เคยเมตตาแก่บุคคลการเมืองมาหลายคนแล้ว แต่ไม่เคยปรากฏว่าเช็ดหลาย จึงไม่ควรผ่อนผันประการใดทั้ง ๑๘ คน ที่ฎีกา^๓

มติของคณะรัฐมนตรีมีผลต่อการตัดสินใจของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะเมื่อพิจารณาความเห็นของคณะรัฐมนตรีประกอบกับคำพิพากษาของศาลพิเศษแล้ว ก็มีมติให้ยกฎีกาอภัยโทษ คงให้เป็นไปดังคำพิพากษาของศาลพิเศษ

^๑แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๔ แฟ้มที่ ๒๔/๒๕ หนังสือลับ - คำนวณที่ น. ๑๖๘๓๓/๒๔๘๒ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๒

^๒แผนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๒๔ แฟ้มที่ ๒๔/๒๕ หนังสือที่ ๑๗๓๖๘/๒๔๘๒ บันทึกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถึงนายกรัฐมนตรี

^๓แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน

ตามที่รัฐบาลเสนอความเห็นขึ้นไป การที่รัฐบาลอ้างว่า เคยเมตตาแก่บุคคลทางการเมืองมาหลายคนแล้วนั้น เป็นข้ออ้างเพื่อลบล้างเหตุผลในฎีกาของนักโทษการเมือง ทั้ง ๑๘ คน ความจริงแล้วก่อนที่รัฐบาลชุด พ.อ. หลวงพิบูลสงครามจะเข้าบริหารประเทศ รัฐบาลชุดเก่ามีการลงโทษแก่นักโทษการเมืองมาแล้วหลายครั้ง เช่น คดีกบฏวรเดช คดีกบฏนายสิบ นักโทษการเมืองไม่ได้รับความเมตตาแต่อย่างใด นอกจากที่รัฐบาลยังได้ใช้พระราชบัญญัติป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ ๒๔๗๖ เป็นเครื่องมือกำจัดบุคคลที่เป็นศัตรูทางการเมือง หรือบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลอย่างไม่เป็นธรรม เช่น จัดส่งให้ไปอยู่ในเขตอันมีกำหนด เป็นต้น แต่เมื่อพระราชบัญญัติป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ ถูกสลายกเลิกไป รัฐบาลหลวงพิบูลสงครามจึงหันมาใช้ศาลพิเศษเป็นเครื่องมือแทน

การกวาดล้างศัตรูทางการเมือง โดยอาศัยศาลพิเศษเป็นเครื่องมือในครั้งนี้ นับว่าเป็นการดำเนินมาตรการที่ประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งในการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของ พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม ทั้งนี้ได้คำนึงถึงว่า มาตรการดังกล่าวจะขัดกับกระบวนการยุติธรรม การที่ พ.อ. หลวงพิบูลสงครามเป็นผู้ที่มีบทบาทในการครอบงำลดโทษประหารชีวิตผู้ต้องหา ๓ คน ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นการละเมิดอำนาจฝ่ายตุลาการ ทั้ง ๆ ที่การจัดตั้งศาลพิเศษก็เป็น การขัดกับกระบวนการยุติธรรมมากอยู่แล้ว ผู้บริสุทธิ์จำนวนหนึ่งพลอยได้รับเคราะห์กรรมไปด้วย นอกจากนี้ยังมีการสร้างพยานหลักฐานเท็จใส่ร้ายผู้ต้องหา เพื่อผูกมัดจำเลยไม่ให้มีทางคืนหลุดจากข้อกล่าวหา^๑ เช่น กรณี พลโท พระยาเทพหัสดินทร์ ซึ่งเจ้าตัวได้กล่าวข้อเท็จจริงต่าง ๆ

^๑ แนนกเก็บ สสร. เอกสารกรมเลขานุการในพระองค์ (ลับ - ค่อนข้างมาก) ที่ ๑๑๘/๒๔๘๒ จากราชเลขานุการในพระองค์ ถึงนายกรัชมุนตรี

^๒ วิเทศกรณีย์ ชีวิตการต่อสู้ของ ๕๐ รัฐมนตรี หน้า ๒๖๑.

^๓ โปรดดูรายละเอียดใน วิชา มโนพีโมกษ์ ความขัดแย้งในคณะราษฎร วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐ หน้า ๑๑๕ - ๑๑๕.

ภายหลังออกจากคุกว่า

ความจริงข้าพเจ้ามิได้เป็นกบฏ ข้าพเจ้าไม่เคยนึกฝันว่าเป็นศัตรูจอมพล
แปลก พิบูลสงคราม ข้าพเจ้าไม่เคยเกลียดเขา แต่ก็ไม่เคยคิดจะเป็น
พรรคพวกของเขา ... ในการต่อสู้ครั้งนี้ ฝ่ายเราเป็นฝ่ายเสียเปรียบ
ตั้งแต่เริ่มแรก ๕๕ ในส่วน ๑๐๐ เพราะนอกจากว่าพวกเราไม่มีใครเป็น
นักกฎหมายแล้ว เรายังไม่มีเครื่องมือใด ๆ แก่คดี ... ประจักษ์พยานที่ได้
อ้างตัวเองว่าได้มาหาข้าพเจ้าถึงบ้าน เพื่อคบคิดกันทำการกบฏนั้น ข้าพเจ้า
ไม่เคยรู้จักเลย ฝ่ายเขารู้จักข้าพเจ้าทุกคน"

การพิจารณาคดีของนักโทษกบฏในศาลพิเศษนอกจากจะไม่ให้เป็นธรรม
แก่จำเลยแล้วยังส่งผลกระทบต่อผู้ซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์อีกด้วย กล่าวคือ ลูกของนักโทษกบฏ
หรือนักโทษการเมือง * จะถูกกีดกันจากหน่วยราชการและหน่วยงานของรัฐทุกแห่ง โดย
ที่กระทรวงที่จะรับบรรจุรายงานไปยังเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อให้คณะกรรมการใน
เรื่องนี้พิจารณาเสียก่อน^๒ แทนที่จะพิจารณาจากความรู้ความสามารถและคุณสมบัติส่วนตัว
ของผู้สมัคร เป็นสำคัญ

^๑ พระยาเทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา "ข้าพเจ้ามิได้เป็นกบฏ" ในเบื้องต้นแรก
ประชาธิปไตย (พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๒๗๕ - ๒๘๓.

* ผู้ที่อยู่ในข่ายพิจารณาได้แก่บุตรของผู้ที่ท้องโทษต่อไปนี้

(๑) ความผิดอาญาว่าด้วย ความผิดฐานประทุษร้ายต่อพระเจ้าอยู่หัว
และราชอาณาจักร

(๒) ถูกเนรเทศ

(๓) ถูกสั่งให้อยู่ในเขตอันมีกำหนด

^๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๐/๒๕๔๔

(๔ มิถุนายน ๒๕๔๔) เรื่องการบรรจุนุตรของผู้ท้องโทษเข้ารับราชการ

ผลจากการใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ ทำให้ พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม และคณะรัฐบาลสามารถกวาดล้างศัตรูทางการเมืองได้อย่างราบคาบ โดยเฉพาะกลุ่มที่สนับสนุน พ. อ. พระยาทรงสุรเดช ซึ่งขัดแย้งกันมาตั้งแต่หลังการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ส่วนทางด้านสภาผู้แทนราษฎรก็มีความเรียบร้อยขึ้น เพราะเกรงกลัวอำนาจและอิทธิพลของ พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม ดังนั้นจึงทำให้เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลในขณะนั้นมั่นคงยิ่งกว่าครั้งใด ๆ

๒. การดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และการได้รับพระราชทานยศจอมพล

พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อจาก พ. อ. พระยาพลพลพยุหเสนาในคืนวันวิสาขบูชา ๒๔๘๑ การที่ได้รับตำแหน่งสูงทางทหารเช่นนี้ทำให้ พ. อ. หลวงพิบูลสงครามมีอำนาจสั่งการในกองทัพได้โดยตรง ในขณะที่เดียวกันการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่งทำให้สามารถมีอำนาจบังคับบัญชาทหารทั้ง ๓ เหล่าทัพ สิ่งเหล่านี้จะเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของ พ. อ. หลวงพิบูลสงครามได้เป็นอย่างดี ต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็น พลตรี พลเรือตรี และพลอากาศตรี เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๒ การได้รับเลื่อนยศสูงขึ้นนับว่าเป็นการสร้างเสริมเกียรติยศ บารมี และชื่อเสียงให้ พล. ต. หลวงพิบูลสงคราม มีบุคคลิกภาพเด่นชัดทั้งในสายตาของทหารและประชาชนโดยทั่วไป ครั้นต่อมา เมื่อเกิดเหตุการณ์ตั้งเครือข่ายพรมแดนจีนโคจีน กระทรวงกลาโหมได้เสนอให้ตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แม่ทัพนายกองชั้นบังคับบัญชากองทัพ เพื่อเตรียมรับสถานการณ์สงคราม พล. ต. หลวงพิบูลสงครามได้รับพระราชโองการ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และดำรงตำแหน่งแม่ทัพบกอีกตำแหน่งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๘๓ แต่เมื่อสถานการณ์สงครามกลับคืนสู่สภาพเดิม ทางกระทรวงกลาโหมจึงสั่งยุบ

"ประกาศตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๗ ลงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน หน้า ๗๒๘.

ตำแหน่งดังกล่าวเสีย ต่อมาเมื่อสถานการณ์สงครามโลกทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทางกระทรวงกลาโหมจึงเสนอให้ตั้งจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกวาระหนึ่ง เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๔

การได้รับตำแหน่งและยศสูงสุดทางทหาร นับว่าเป็นทรัพยากรทางการเมืองสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ช่วยผลักดันให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก้าวขึ้นไปสู่ตำแหน่งผู้นำของชาติที่มีอำนาจเด็ดขาดในเวลาต่อมา แบบแผนการครองอำนาจโดยยึดตำแหน่งผู้นำทางการเมือง และผู้นำทางทหารในเวลาเดียวกันเช่นนี้ เป็นแบบอย่างแก่ผู้นำของชาติที่เป็นทหารในสมัยหลังถือเป็นแบบอย่าง สำหรับ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นอกจากจะถูกชาวอำนาจทางทหารแล้วยังกุมตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย การต่างประเทศ และการคลัง ฉะนั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงมีอำนาจสั่งการเด็ดขาดทั้ง ทางค่านทหาร ตำรวจ พลเรือน การต่างประเทศ และการคลัง โดยเฉพาะในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีอำนาจสั่งการเด็ดขาดได้ทุกวงการ เพราะเป็นระยะที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม ซึ่งใช้กฎอัยการศึกบังคับได้อย่างเต็มที่

๓. ควบคุมสภาผู้แทนราษฎร

การควบคุมสภาผู้แทนราษฎรโดยปกติแล้ว ฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารในระบอบประชาธิปไตยจะมีอำนาจอยู่ในลักษณะสมดุลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติ

๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๔/๒๔๘๔

(๙ พฤษภาคม ๒๔๘๔) เรื่องยุบตำแหน่งผู้บังคับบัญชาทหาร ซึ่งตั้งขึ้นสำหรับยามฉุกเฉิน

๒ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๕๘/๒๔๘๔

(๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๔) เรื่องตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด

มีหน้าที่ควบคุมรัฐบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายประการ เช่น ตั้งกระทู้ถาม การเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐบาลซึ่งอาจทำให้รัฐบาลต้องลาออก ส่วนฝ่ายบริหารก็สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งกับฝ่ายนิติบัญญัติได้โดยการยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อเลือกตั้งใหม่

รัฐบาล พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม ได้รับความเห็นชอบจากสภาให้เข้าบริหารประเทศด้วยคะแนนเสียง ๑๑๑ : ๒ ซึ่งนับว่าเป็นชัยชนะเด็ดขาด การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ความไว้วางใจรัฐบาลอย่างท่วมท้นเช่นนี้ เนื่องจากบุคคลิกส่วนตัวและความสามารถของ พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม ที่มีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดินในอดีตและความสามารถในการใช้กำลังทหารแก้ไขข้อขัดแย้งทางการเมืองจนเป็นผลสำเร็จ อีกประการหนึ่งเพราะ พ. อ. พระยาพหลพลพยุหเสนาขอรับรองต่อสภาให้ลงมติไว้วางใจ พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พ. อ. หลวงพิบูลสงคราม อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นอย่างแท้จริงของการที่รัฐบาลทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง จริงอยู่ก่อนหน้านั้น พ. อ. พระยาพหลก็เป็นทหารเหมือนกัน แต่การเข้ามามีบทบาททางการเมืองในระบบรัฐสภาแตกต่างกัน กล่าวคือ รัฐบาล พ. อ. พระยาพหลดำเนินบทบาทในรัฐสภา โดยเคารพกติกาของระบอบประชาธิปไตยอย่างเคร่งครัด นายกรัฐมนตรีเองก็มีความสำนึกทางการเมืองสูง ไม่คิดผูกขาดอำนาจทางการเมืองหรือใช้อำนาจฝ่ายบริหารเข้าครอบงำรัฐสภาแต่อย่างใด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ตรงกันข้ามกับเมื่อ พ. อ. หลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎรคู่อ่อนกำลังลงไปมาก โดยเฉพาะภายหลังที่รัฐบาลใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษพิจารณาคดี ๑๔ ผู้ต้องหาภฏ และสั่งจำคุกอีกจำนวนมาก การแสดงความคิดเห็นคัดค้านรัฐบาลในสภาลดความรุนแรงลงไปไม่น้อย โดยเฉพาะในเรื่องที่รัฐบาลเห็นว่าสำคัญ จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่รัฐบาล พ. อ. หลวงพิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ จนถึงสิ้นปี พ. ศ. ๒๔๘๒ สภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอเพียงเรื่องเดียว คือร่างพระราชบัญญัติอาชญาชน เครื่องกระสุนวัถดุระเบิด และดอกไม้เพลิง (ฉบับที่ ๕)

สภาาลงมติไม่รับหลักการ ๔๖ : ๔๑ แต่ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มีได้มีผลกระทบกระ
เทือนต่อนโยบายของรัฐบาลแต่อย่างใด

พระราชบัญญัติสำคัญฉบับแรกที่สภาพิจารณาได้รับหลักการได้แก่พระราชบัญญัติ
จัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๔๑ แม้ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่ง แสดง
ความเห็นคัดค้านอย่างรุนแรง แต่ในที่สุดสภาลงมติรับหลักการ ๑๐๐ : ๓๕ ผลของการ
ใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ รัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือกวาดล้างฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง
เมือง และใช้ข่มขู่บุคคลที่ไม่เห็นพ้องด้วยกับรัฐบาลรวมทั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร

นอกจากนี้รัฐบาลยังพยายามใช้อำนาจและอิทธิพลของฝ่ายบริหารสกัดกั้นการ
แสดงบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เช่น ในกรณีที่ นายเตียง ศิริขันธ์ สมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร พยายามเสนอร่างพระราชบัญญัติพรกระการเมือง เมื่อเดือน
กรกฎาคม ๒๔๔๒ แต่รัฐบาลไม่รับหลักการแห่งพระราชบัญญัตินี้โดยอ้างว่า "ยังไม่ถึง
เวลาอันสมควรเพราะอยู่ในเวลาที่บ้านเมืองไม่ต้องการพวกตรงข้าม และไม่ต้องการ
ข้อแตกต่างในนโยบาย" ดังนั้นจึงไม่นำเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ในเรื่องนี้
พล.ต.หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี อ้างถึงภัยอันตรายของการมีพรรคการเมืองพอ
สรุปได้ดังนี้

(๑) ฐานะของประเทศยังไม่พร้อม ราษฎรยังไม่เข้าใจระบอบการปกครอง
นี้คืออย่างต่างประเทศ ฉะนั้นจึงค่อยทำค่อยไป

(๒) เกี่ยวกับความปลอดภัย ที่แล้วมาความปลอดภัยของชาติยังไม่พอ
นอกจากนี้ อย่าลืมว่า เราจะทำอะไรสำเร็จอยู่ที่เงิน ถ้าหากตั้งพรรคการเมืองขึ้นใน
ขณะนี้ พรรคใดมีเงินพุ่มเพื่อยก้อาจจะกลับการปกครองเป็นอย่างเก่าได้

(๓) ทราบข่าวว่าผู้ปล้นพรรคการเมือง จึงทำให้นึกคิดว่าสำหรับเราไม่ตั้งใจ
จะคิดหรือไม่ คุณแต่ฝรั่งเศษหรือผู้ปล้นซึ่งเขาเจริญกว่าเรา เขามีพรรคการเมืองเขายังเลิกเสีย

๑ แผนกเก็บ สลว. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๐/๒๔๔๒

(๒๑ กรกฎาคม ๒๔๔๒) เรื่องพรรคการเมือง

(๔) ถ้ามีพรรคการเมืองขึ้น เห็นว่าจะเกิดความไม่สงบขึ้นได้^๑

อีกกรณีหนึ่งได้แก่กรณีที่นายทองม้วน อัครดากร สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดมหาสารคาม เสนอความเห็นขอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ เข้ามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ โดยชี้แจงเหตุผลว่า "เพื่อเป็นการฝึกงาน เมื่อเราหยิบบทเฉพาะกาล ถ้าเราไม่ฝึกหัดแล้ว อีก ๑๐ ปีก็คงไม่มีใครสามารถเข้ามาอีก"^๒ ในเรื่องนี้ พล.ต. หลวงพิบูลสงคราม แสดงทัศนะไม่เห็นด้วยว่า "คนที่จะฝึกงานก็คือให้ทำตัวของเขาในสภา หรือรัฐบาลตั้งเป็นกรรมาธิการมาก ๆ เขาก็มีโอกาสได้เห็นงานมากเข้า แล้วจึงเลื่อนขั้นมาที่ละขั้น"^๓ แต่ข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติปรากฏว่ารัฐบาลพยายามปิดกั้นการแสดงออกของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในลักษณะที่คัดค้านรัฐบาล ดังนั้นบุคคลที่ร่วมในคณะรัฐบาลจึงมาจากการ แต่งตั้งทั้งหมด แม้ว่าจำนวนหนึ่งจะเป็นสมาชิกประเภทที่ ๒ แต่ก็มาจากการแต่งตั้งเช่นกัน ตลอดเวลาที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สมาชิกประเภทที่ ๑ ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรง ไม่มีโอกาสเข้าร่วมบริหารประเทศได้เลย

ก) การขยายบทเฉพาะกาลที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

เรื่องการขยายบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๕ มาตรา ๖๕ ความจริงรัฐบาลดำริในเรื่องนี้อยู่ก่อนแล้ว ทั้งนี้เพราะ

^๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๐/๒๔๘๒

(๒๑ กรกฎาคม ๒๔๘๓), ๕/๒๔๘๓ (๔ พฤษภาคม ๒๔๘๓), ๒๒/๒๔๘๓ (๒๑ สิงหาคม ๒๔๘๓)

^๒ เรื่องพระราชบัญญัติพรรคการเมือง

^๓ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๕/๒๔๘๓

(๑๑ กันยายน ๒๔๘๓) เรื่องสมาชิกประเภทที่ ๑ ขอมมาเป็นรัฐบาล

^๓ เรื่องเดียวกัน

การยึคบทเฉพาะกาลออกไป จะทำให้คณะราษฎรสามารถผูกขาดอำนาจทางการเมือง ออกไปอีก ๑๐ ปี ซึ่งจะมีผลให้รัฐบาลคณะราษฎรมีเสถียรภาพมั่นคงมากยิ่งขึ้น

พล.ต.หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีตระหนักถึงความอยู่รอดของตนเอง และรัฐบาล จึงได้นำเรื่องนี้เข้าประชุมปรึกษาในคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๓ โดยอ้างถึงความจำเป็นในการที่คณะราษฎรจะต้องผูกขาดอำนาจการปกครองด้วยการยึคบทเฉพาะกาลต่อไปอีกว่า

ถ้าไม่ดำเนินการเกี่ยวกับบทเฉพาะกาลแล้ว สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือ (๑) พวกที่ถูกเนรเทศออกไปก็อยากกลับเข้ามา ทั้งนี้เอาใจเงินหวานไปรยเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง (๒) พวกชาวต่างประเทศเช่นจีน ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ถ้าได้รับเลือกตั้งเข้ามารัฐบาลก็เป็นรัฐบาลจีนปกครองประเทศไทย ผู้หนึ่งก็จะเอาบาง... เพราะฉะนั้นครั้นใดที่เราไม่สามารถปกครองได้ เราก็อยู่เมืองไทยไม่ได้ เราต้องมีอำนาจอยู่เสมอ ถ้าไม่มีอำนาจก็แปลว่าเราต้องตาย จึงเห็นว่าเฉพาะส่วนตัวรวมทั้งผู้ก่อการต้องอยู่ไปตลอดชีวิต ถ้าไม่อยู่ก็ต้องอยู่นอกประเทศ

ปรากฏว่าในการประชุมปรึกษากันเกี่ยวกับบทเฉพาะกาลไม่มีรัฐมนตรีผู้ใดคัดค้านเลย แม้แต่หลวงประดิษฐมนูธรรม ผู้ก่อการคนสำคัญฝ่ายพลเรือน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการพยายามฟื้นฟูพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยให้แก่สังคมไทย ก็ยังคงกล่าวเป็นเชิงสนับสนุนว่า "เดิมกำหนดไว้ ๑๐ ปี แต่ถึงเวลาจริง ๆ ยั้งน้อยไปเสียอีก"^๒ ดังนั้นคณะรัฐมนตรี จึงให้ความเห็นชอบด้วยการแก้ไขให้ยึคบทเฉพาะกาลเป็นเอกฉันท์

ในขณะที่รัฐบาลคำริแก้ไขบทเฉพาะกาลอยู่นั้น ขุนนริศการกิตติขันธ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ได้เสนอญัตติขอแก้ไขให้ยึคบทเฉพาะกาลออกไปอีก ๑๐

^๑ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๘/๒๔๘๓

(๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๓) เรื่องบทเฉพาะกาล

^๒ เรื่องเดียวกัน

ปีต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองประเภทเข้าชื่อกันสนับสนุน
 ผู้คดี ๒๕ คน ดังนั้น รัฐบาลจึงให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่เพื่อ "ดำเนินการจุดไฟใน
 เรือที่ดับไป" สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมพิจารณาเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๓
 ขุนมรสการกิตติศักดิ์เจ้าของผู้คดีชี้แจงเหตุผลถึงการยับยั้งเฉพาะกาลว่า "เพื่อความ
 เจริญเป็นปีกแผ่นมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย และเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่เข้มแข็ง"^๒
 ผู้คดีขอแก้ไขยับยั้งเฉพาะกาลนี้ มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนที่น่าสนใจถึง
 ความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย และเคารพความสามารถของประชาชน คัดค้าน
 ได้แก่นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ และ นายเคียง ศิริจันทร์ โดยกล่าวคัดค้านว่า

ผู้คดีนี้ไม่น่าจะมาจากความริเริ่มของสมาชิกประเภทที่ ๑ เลย เพราะได้รับเลือก
 จากประชาชนแต่กลับคัดค้านว่าไม่มีความสามารถจะเข้าใจการปกครองระบอบ
 รัฐธรรมนูญ ในการแก้ไขเขาเห็นว่า ควรจะแก้ไขไปในทางก้าวหน้า ถ้าทำ
 ตามผู้คดีนี้เป็นการย่ำเท้าอยู่กับที่ และเป็นการถอยหลังเขาคลอง...ทางที่ถูกควร
 จะร่วมกันปฏิวัติจิตใจประชาชนให้เจริญด้วยการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองให้กับ
 ราษฎร อันจะเป็นพื้นฐานรองรับระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา^๓

ในที่สุดศาลลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง ๑๒๓ : ๓

ข) การควบคุมสภาผู้แทนราษฎรในภาวะสงคราม

การใช้สิทธิพลควบคุมสภาผู้แทนราษฎรในภาวะสงคราม เป็นผลสืบเนื่อง
 มาจากสถานการณ์ของโลกภายนอกอยู่ในภาวะคับขัน และสถานการณ์ชายแดนไทยกับ

^๑ เรืองเดียวกัน

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๘/๒๔๘๓ (สามัญ) วันที่ ๑๕

สิงหาคม ๒๔๘๓

^๓ เรืองเดียวกัน

อินโดจีนอยู่ในภาวะตึงเครียด จึงทำให้ทั้งรัฐบาล และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างก็มุ่งความสนใจไปที่ปัญหาภายนอก คือการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส และปัญหาความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้นเมื่อรัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ เมื่อเดือนกันยายน ๒๔๘๔ สภาผู้แทนราษฎรจึงลงมติรับหลักการอย่างไม่มีปัญหา ผลสำเร็จจากการใช้กำลังทหารแก้ไขปัญหากกรณีพิพาทอินโดจีนทำให้สภาผู้แทนราษฎรมีความมั่นใจในนโยบายการรักษาความปลอดภัยของประเทศมากขึ้น ครั้นเมื่อรัฐบาลประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา สภาก็ได้ให้ความเห็นชอบด้วย และผ่านพระราชบัญญัติว่าด้วยชนชาติศัตรูให้แก่รัฐบาล

ในระหว่างสงคราม รัฐบาลได้ถือโอกาสใช้อำนาจของฝ่ายบริหารตามกฎหมายการศึก เข้าครอบงำฝ่ายนิติบัญญัติตลอดมา โดยอ้างความชอบธรรมว่าเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของชาติ เช่น เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๕ รัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) เข้าสู่สภา ซึ่งมีหลักการว่า ผู้ฝ่าฝืนพระราชกฤษฎีกา ซึ่งออกตามพระราชบัญญัติ วัฒนธรรม มีโทษทั้งจำทั้งปรับ สภาลงมติรับหลักการในวาระแรก แต่ในวาระที่สองที่ประชุมให้แก้ไขการลงโทษ เป็น "จำคุกไม่เกิน ๑ เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ ภายหลังที่ได้ตกเดือนแล้ว" สภาผู้แทนราษฎรส่งร่างพระราชบัญญัติที่แก้ไขแล้ว ไปให้นายกรัฐมนตรี เพื่อนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระมหากษัตริย์ เสด็จมาให้สภาพิจารณาใหม่โดยให้ตัดคำ "ภายหลังได้ตกเดือนแล้ว" ออกเสีย ในที่สุดสภาต้องยอมปฏิบัติตามที่นายกรัฐมนตรีเสนอมา คือยึดตามร่างเดิมของรัฐบาล

การใช้สิทธิพลครบงำ ฝ่ายนิติบัญญัติที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง ได้แก่ การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ยอมลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เมื่อสภามีมติ

^๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๐/๒๔๘๔ (สามัญ),

ให้นายทวี บุญเกตุ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภาซึ่งสภาพิจารณาเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๘๖ เพราะเห็นว่าบุคคลทั้งสองเป็นพรรคพวกของ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำเนินการวางแผนโค่นอำนาจจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสภาผู้แทนราษฎรร่วมกับสมาชิกประเภทที่ ๑ ที่สนับสนุน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้อ้างเหตุผลในเรื่องนี้ว่า

...ไม่สมควร เมื่อไปนำสภาที่อาจเกิดการยุบในสภาจะไปกันใหญ่ ในแง่การเมืองพายนอกนั้นไม่ค้ำแน่ พายในก็ไม่ค้ำ ถ้าสองคนที่เขาไป ก็เป็นการเปิดช่องให้ต่างประเทศเดินเข้าได้สะดวก ... สงคมของเราไปคุมสภาดีกว่า ขอไว้ทั้งสองตำแหน่ง

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๘๖ สภามีมติเลือก พล.ร.ท. กระแส ประวาทะนาวัน สรยุทธเสนี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และเลือก นายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภา แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม รับผิดชอบพระบรมราชโองการคนเคี้ยวคือประธานสภา ส่วนนายควง อภัยวงศ์ นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม อ้างว่า ไม่สามารถจะรับผิดชอบพระบรมราชโองการได้ โดยอ้างเหตุผลว่า "จะทำให้ชาศิริระส่ำระสาย และเป็นคูทางนำภัยมาสู่ประเทศชาติ"^๒

ดังนั้นสภาผู้แทนราษฎรจึงประชุมอีกเพื่อเลือกรองประธานสภา เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๘๖ สภาลงมติเลือก พล.ต. พระประจันมหาทิลก ประจันปัจจนึก เป็นรอง

^๑ แผนกเก็บ สลร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๕/๒๔๘๖ (๕ พฤษภาคม ๒๔๘๖) เรื่องประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

^๒ แผนกเก็บ สลร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๑๕๘ แฟ้มที่ ๑๑ หนังสือลับ - เฉพาะ - จำนวนมาก ที่ นว. ๑๕๒/๒๔๘๖ จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงสมาชิกประเภทที่ ๒ ลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๖

ประธานสภา ตามที่รัฐบาลเสนอ

จากการใช้อิทธิพลของฝ่ายบริหารครอบงำสภาในขณะนี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นการใช้อำนาจที่เกินขอบเขตของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยไม่คำนึงมติของสภาผู้แทนราษฎร และเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า บารมีของจอมพล ป. พิบูลสงครามในสภาลดลงอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับตอนที่เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใหม่ ๆ ถึงแม้ว่าจะพยายามสร้างสมบารมีด้วยการเสนอขอแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง โดยขยายเวลาการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกไปอีกคราวละ ๒ ปี^๒ แต่ก็มิใช่ความประสงค์แท้จริงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะสมาชิกประเภทที่ ๑ จำนวนหนึ่งยังต้องการให้มีการเลือกตั้งตามวาระ^๓ แต่เนื่องจากเหตุสุดวิสัย เพราะอยู่ในภาวะสงครามจึงไม่สามารถดำเนินการเลือกตั้ง ทั่วไปได้ การที่สภามีมติให้ นายทวี บุญยเกษตร เป็นประธานสภา และนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภา เป็นการหยิ่งเชิง เพื่อวางแผนโค่นรัฐบาลในวิถีทางรัฐสภา เมื่อแผนการนี้ไม่สำเร็จ จึงคอยหาโอกาสต่อไป เพราะสมาชิกประเภทที่ ๑ ส่วนมากสนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ สำหรับสมาชิกประเภทที่ ๒ ส่วนหนึ่งก็ให้การสนับสนุนฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ อย่างลับ ๆ เพื่อร่วมมือโค่นรัฐบาลเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์สงครามที่ผันแปรไปและไม่พอใจที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้อิทธิพลบีบบังคับสภามากจนเกินไป

นอกจาก จอมพล ป. พิบูลสงครามจะใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงการแสดงบทบาทของสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ยังใช้อำนาจและอิทธิพลในระบบราชการ เข้าควบคุมกลไกการ

^๑ เรื่องเดียวกัน

^๒ "พระราชบัญญัติ ขยายกำหนดเวลาอยู่ในตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๕ ตอนที่ ๗๖, หน้า ๒๓๘๔.

^๓ แผนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๔๓/๒๔๘๕ (๒ กันยายน ๒๔๘๕) เรื่องร่างพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๘๕

บริหารงานของรัฐสภา เพื่อมิให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์ตามระบอบประชาธิปไตย
ได้แก่การสั่งย้าย นายทองเปลว ชลภูมิ เลขาธิการรัฐสภา ไปประจำกรมประสานงาน
สัมพันธ์มิตร ทั้งนี้เพราะ นายทองเปลว ใช้อำนาจในตำแหน่ง บรรจุกะตุฎคามเข้าสู่
วาระการประชุมบ่อยครั้ง แล้วใช้อำนาจในนามของผู้บัญชาการทหารสูงสุด แต่งตั้ง
นายจิตตะเสนีย์ ปัญญา รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีไปดำรงตำแหน่งแทน

๘. การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ - ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ มีรัฐมนตรีร่วมคณะรวม
๑๐๘ ตำแหน่ง ประกอบด้วย รัฐมนตรีที่เป็นทหารประจำการ ๖๘ ตำแหน่ง คิดเป็นร้อยละ
๖๓.๘๖

คณะรัฐมนตรีชุดแรกประกอบด้วยรัฐมนตรีร่วมคณะ ๒๖ ตำแหน่ง เป็นทหาร
๑๖ ตำแหน่ง และพลเรือน ๑๐ ตำแหน่ง โดยที่จอมพลแปลก พิบูลสงครามรั้งตำแหน่ง
ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ ไว้เกือบทั้งหมด ได้แก่ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลา
โหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง
ประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็คุมตำแหน่งสำคัญทางทหารไว้ทั้งหมด คือตำแหน่งผู้บัญชา
การทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุด สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการใช้อำนาจ
อำนาจเด็ดขาดของรัฐบาลทหาร และเอื้ออำนวยให้จอมพลแปลกก้าวขึ้นสู่ผู้นำแบบเผด็จ
การในระยะต่อมา

คณะรัฐมนตรีชุดแรกของรัฐบาลทหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงรวม ๑๗ ครั้ง (ตั้งแต่วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๔๘๒ - ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕)
การแสดงบทบาทสำคัญของคณะรัฐมนตรีชุดนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะที่สร้างเสริม
เสถียรภาพและความมั่นคงให้แก่รัฐบาล ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของรัฐบาล เช่น พิจารณา

เสนอร่างพระราชบัญญัติศาลพิเศษต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อใช้เป็นเครื่องมือกำจัดบุคคลที่สงสัยว่าเป็นศัตรูทางการเมือง หรือคิดต่อต้านรัฐบาล พิจารณาเสนอร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ให้รัดกุมยิ่งขึ้น เพื่อยุติการควบคุมหนังสือพิมพ์ และสิ่งตีพิมพ์ สำหรับความขัดแย้งภายในของรัฐบาลในระยะแรกนี้ไม่ปรากฏเด่นชัด ภายหลังจากกรณีพิพาทอินโดจีน ปรากฏว่าคณะรัฐมนตรีมีความกลมเกลียวกันยิ่งขึ้น ส่วนจอมพล ป.พิบูลสงคราม เองก็ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากคณะรัฐมนตรี

ครั้นเมื่อญี่ปุ่นยกกองทัพบุกประเทศไทยเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ จึงเริ่มเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงขึ้นในคณะรัฐบาล กล่าวคือ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอทางด้านการคลังของญี่ปุ่น จึงถูกกำจัดออกจากวงการเมืองไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ส่วนนายดิเรก ชัยนาม ผู้ซึ่งสนับสนุนข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ ก็ถูกปลดออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ให้ไปเป็นทูตไทยประจำกรุงโตเกียว

ภายหลังจากที่รัฐบาลไทยประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีครั้งสำคัญ เพื่อนำประเทศเข้าสู่ภาวะสงคราม คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ประกอบด้วยทหารถึง ๑๘ ตำแหน่ง จากตำแหน่งรัฐมนตรีทั้งหมด ๒๕ ตำแหน่ง โดยให้ทหารคุมตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่าง ๆ ทุกกระทรวง ส่วนรัฐมนตรีที่เป็นพลเรือนให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง และรัฐมนตรี จอมพล ป.พิบูลสงคราม รั้งตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ส่วนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้แก่ พลตรี เภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้แก่ พลโท มังกร พรหมโยธี ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทของคณะรัฐมนตรีชุดสงครามส่วนใหญ่ เป็นการแสดงออกเพื่อส่งเสริมฐานะของ "ท่านผู้นำ" เช่น เรื่องวินัยม เสนอร่างพระราชบัญญัติสภาสงครามพิจารณาเรื่องวีรกรรมของชาติ ฯลฯ ในระยะนี้ได้เกิดข้อขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างนายกรัฐมนตรี และคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เกี่ยวกับการอนุมัติใบลาออกของนายกรัฐมนตรี

แล้วนำไปประกาศทางวิทยุกระจายเสียง เป็นเหตุให้ พ.ต.ควง อภัยวงศ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และ นายทวี บุญยเกษตร รัฐมนตรี ซึ่งมีส่วนรู้เห็นเกี่ยวข้องกับการนำใบลาออกไปประกาศทางวิทยุกระจายเสียง ต้องลาออกจากตำแหน่งไป เพราะเกรงกลัวอำนาจและอิทธิพลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

ง. การสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม

ความพยายามของฝ่ายพลเรือน โดยมี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าในการคิดโค่นล้มอำนาจของรัฐบาลทหารจอมพล ป.พิบูลสงคราม สืบเนื่องมาจากการที่รัฐบาลนำประเทศเข้าไปพัวพันกับญี่ปุ่นด้วยการประกาศสงครามกับอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ซึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ คัดค้านมาตั้งแต่แรก จึงเป็นเหตุให้ถูกกำจัดออกจากวงการเมืองไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อยู่นั้น นายปรีดี ได้เริ่มงานต่อต้านญี่ปุ่นอย่างจริงจังด้วยการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นในประเทศ และทำหน้าที่ประสานงานกับเสรีไทยในต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็คิดหาทางล้มล้างรัฐบาลด้วยวิถีทางรัฐสภา เพราะนายปรีดีมีพรรคพวกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ อยู่ในสภาเป็นจำนวนมาก

การดำเนินงานเพื่อล้มรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม มิใช่ทำได้โดยง่าย ทั้งนี้เพราะ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังมีอำนาจทางการเมืองและทางการทหารอย่างมั่นคง อีกทั้งพระองค์เจ้าอาทิตย์ ทิพยอากาศ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ได้ให้การสนับสนุนอยู่อย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จาก การที่พระองค์ทรงยับยั้งใบลาออกของจอมพล ป.พิบูลสงคราม กล่าวคือ จอมพล ป.มีแผนการลาออกครั้งแรกเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๘๕ เพื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีชุดสงครามให้มั่นโยมายไปในตนเองเดียวกัน

แต่พระองค์เจ้าอาทิตย์ ทรงยับยั้งโบล่าออกดังกล่าวเสีย แล้วส่งคืนจอมพล ป. ไปโดยมิได้แจ้งให้นายปรีดีทราบ ทั้งนี้เพราะทรงเห็นว่าเป็นเรื่องที่ จอมพล ป. มีความน้อยใจในปัญหาส่วนตัว ซึ่งไม่ใช่ปัญหาทางราชการ^๒ ดังนั้นจอมพล ป. จึงยังคงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป โดยประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๘๕ ซึ่งมีทหารประจำการเข้าร่วมอยู่ถึง ๑๘ ตำแหน่ง รัฐมนตรีทั้งหมด ๒๕ ตำแหน่ง จอมพล ป. เองคุมตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ต่อมาได้นำคณะรัฐมนตรีแถลงนโยบายขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๘๕ สภาฯ มีมติไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง ๕๔ : ๘^๒ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลจอมพล ป. ชุดนี้เริ่มเสื่อมศรัทธาลงในทัศนะของสภาผู้แทนราษฎรแตกต่างจากการเข้าดำรงตำแหน่งครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ ซึ่งครั้งนั้นสภาฯ ให้ความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้น ถึง ๑๑๑ : ๒

๑. กรณียื่นโบล่าออกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ยื่นโบล่าออกต่อประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ แต่ปรากฏว่าพระองค์เจ้าอาทิตย์ อากา ไม่กล้าคัดสินพระทัยอนุมัติ จึงทรงเรียกนายควง อภัยวงศ์ รองประธานสภาและนายทวี บุญยเกษตร เลขาธิการคณะรัฐมนตรีไปพบเพื่อปรึกษาหารือ^๓ ซึ่งต่างก็ยืนยัน

^๒ ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย รวบรวม เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า ๖๕.

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๘๕

^๓ ควง อภัยวงศ์ การต่อสู้ของข้าพเจ้า พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม ๒๕๐๑, หน้า ๘๕.

ว่าใบลาถูกต้อง แต่ก็ไม่แน่ว่าจอมพล ป. ลาออกจริง จึงส่งใบลาไปให้นายปรีดี พนมยงค์ พิจารณาในฐานะที่เป็นผู้สำเร็จราชการ เมื่อนายปรีดีพิจารณาแล้วเห็นว่า "ใบลานั้นถูกต้อง อนุมัติให้ลาออกได้" จึงได้ลงนามอนุมัติให้ลาออกได้ ส่วนพระองค์ เจ้าอาทิตย์ เมื่อทรงเห็นว่านายปรีดี ลงนามอนุมัติใบลาออก ก็ทรงลงพระนามตามไป ด้วย

เมื่อเห็นเป็นโอกาสเช่นนี้ นายปรีดี จึงดำเนินการรวบรวมการพิจารณาใบลาออกของจอมพล ป. โดยนำเสนอประธานสภาผู้แทนราษฎร เพื่อแจ้งให้ที่ประชุมสภา รับทราบ ซึ่งในทางปฏิบัติที่ถูกต้องโดยทั่วไปแล้ว ต้องแจ้งให้เจ้าตัวทราบเสียก่อน แล้วจึงนำเสนอประธานสภา นอกจากนี้ยังได้ส่งให้นายทวี บุญยเกษตร เลขาธิการคณะรัฐมนตรี นำข่าวการลาออกไปแจ้งให้กรมโฆษณาการประกาศทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อคืนวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ ส่วนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อเห็นว่าทางฝ่ายผู้สำเร็จราชการ แทนพระองค์ ดำเนินเรื่องนี้อย่างจริงจัง จึงมีคำสั่งด่วนไปให้กรมโฆษณาการเพื่อแก่ข่าวในเช้าวันรุ่งขึ้นทันที ว่าการประกาศข่าวการลาออกนั้นเกิดจากความผิดพลาดจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งข่าวนั้นไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด^๒

จอมพล ป. พิบูลสงครามรู้สึกไม่พอใจในการกระทำของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในครั้งนี้เป็นอย่างมาก จึงได้แสดงปฏิกริยาโต้ตอบด้วยการจัดส่งทหารจำนวนหนึ่งไปเฝ้าพระองค์เจ้าอาทิตย์ที่พระที่นั่งอัมพรสถาน เป็นเชิงข่มขู่เพื่อขอให้จัดส่งใบลาออกคืน แต่พระองค์เจ้าอาทิตย์ไม่สามารถนำใบลาออกคืนให้ได้ จึงเกรงกลัวอำนาจและอิทธิพลของจอมพล ป. มาก ถึงกับพาหม่อมกอบแก้ว ชายา ไปขออาศัยอยู่กับนายปรีดี ที่ทำเนียบท่าช้าง ซึ่งมีทหารเรืออารักขาอยู่^๓

^๑ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"

^๒เบืองแรกประชาธิปไตย หน้า ๖๕.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

^๔เรื่องเดียวกัน.

จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้นำเรื่องนี้เข้าประชุมพิจารณาในคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ โดยกล่าวแสดงความไม่พอใจอย่างมากต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่า "ทางคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พอได้รับโฆลา ปรากฏว่าขมกั้เข้มข้นนัก ยังไม่ทันอะไรก็จะตะกั้นเลย ผมรู้สึกเสียใจที่จะต้องลงโทษกันบ้าง แต่ต้องลงโทษอย่างแรงด้วย" ดังนั้นจึงมีคำสั่งในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด ให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ และนายปรีดีเข้าประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด โดยให้ไปรายงานตัวภายใน ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งพระองค์เจ้าอาทิตย์ยอมปฏิบัติตามคำสั่งด้วยดี แต่นายปรีดีพนมยงค์ ไม่ยอมปฏิบัติตาม โดยชี้แจงเหตุผลว่า

มีตำแหน่งเป็นผู้แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญ ถ้าไปรายงานตัวด้วยคมอยู่ใต้อำนาจบัญชาการทหารสูงสุดก็เท่ากับลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ลงอยู่ใต้อำนาจบัญชาการทหารสูงสุด^๑

เมื่อนายปรีดี ชี้แจงเหตุผลของการไม่ยอมไปรายงานตัว โดยอ้างถึงสถาบันพระมหากษัตริย์เช่นนี้ จอมพล ป. จึงไม่กล้าเสี่ยงกระทำกรุนแรงไป เพราะเกรงว่าอาจเกิดปฏิกริยาขึ้นในหมู่ประชาชนชาวไทย ดังนั้นจึงยอมถอนคำสั่งดังกล่าวเสีย

ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ นายทวี บุญยเกษตรชาติกรคณะรัฐมนตรี และรัฐมนตรี ไม่เข้าร่วมประชุมด้วยเนื่องจากเกรงว่าจะได้รับโทษสถานหนัก เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำเอาโฆลาออกของจอมพล ป. ไปประกาศทางวิทยุกระจายเสียง ส่วน นายควง อภัยวงศ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์คนแรกไม่ยอมเข้าร่วมประชุม แต่หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ ไปขอร้องให้เข้า

^๑โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก

^๒ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"

^๓เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า ๖๖ - ๖๗.

ร่วมประชุมด้วย ซึ่งนายควง ไคไคได้ยิ่งอย่างรุนแรงกับจอมพล ป. ดังนั้นจึงตัดสินใจเขียนใบลาออกยื่นต่อที่ประชุมทันที แล้วเดินออกจากที่ประชุมคณะรัฐมนตรีไป ต่อมาจอมพล ป. อนุมัติใบลาออกของบุคคลทั้งสอง เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์

การยื่นใบลาออกของจอมพล ป. พิบูลสงครามดังกล่าวนั้น เป็นการหยิ่งเชิงของฝ่ายตรงข้ามมากกว่าการแสดงเจตนาออกด้วยความจริงใจ ทั้งนี้เนื่องจาก จอมพล ป. วัระแคะระคายมาว่า มีบุคคลกลุ่มหนึ่งจัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้น เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นและคิดล้มรัฐบาลอย่างลับ ๆ โดยเฉพาะภายหลังจากการขึ้นไปตรวจราชการในภาคเหนือ อีกประการหนึ่งเสียงสนับสนุนในสภา ไคลลดลงจากเดิมอย่างมาก ดังนั้นจึงคิดลงเสียงยื่นใบลาออกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อปฏิบัติกริยาจากหลาย ๆ ฝ่าย ผลจากการเสียงดังกล่าวปรากฏว่าฝ่ายตรงข้ามดำเนินการ กับใบลาออกอย่างนับพันทันที เมื่อเหตุการณ์กลับเกินความคาดหมายเช่นนั้น จอมพล ป. จึงได้ตอบด้วยการคือแห่งไม่ยอมออก ทั้ง ๆ ที่ใบลาออกดำเนินไปตามขั้นตอนเกือบสมบูรณ์ทุกประการ นอกจากนี้ยังได้แสดงปฏิกริยาคุกคามบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยอำนาจของผู้บัญชาการทหารสูงสุด แต่ก็ไม่กล้าใช้มาตรการรุนแรงก่อนนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะเกรงว่าประชาชนอาจไม่พอใจต่อการใช้อำนาจครอบงำสถาบันพระมหากษัตริย์ อีกประการหนึ่งเกรงว่าทหารเรืออาจแข็งข้อ เพราะทหารเรือส่วนหนึ่งสนับสนุนฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อเกิดความวุ่นวายขึ้นแล้วจะเป็นช่องทางให้ผู้ญี่ปุ่นเข้าแทรกแซง ซึ่งจะไม่เกิดผลคือตนเอง และประเทศชาติแต่อย่างใดเลย ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อพิจารณาไตร่ตรองแล้วเห็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามยังมีอำนาจและอิทธิพลเข้มแข็งอยู่ ไม่สามารถดำเนินการโต้ตอบอย่างรุนแรงได้ จึงคิดหาทางกำจัดอำนาจและอิทธิพลของจอมพล ป. พิบูลสงครามและพรรคพวกด้วยวิธีทางรัฐสภาต่อไป

---

๑ แขนกเก็บ สสร. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ) ครั้งที่ ๖/๒๔๘๖ (๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖) เรื่องวิทญุกระเจายเสียงไคอ่านข่าวเรื่อง นายกรัฐมนตรีลาออก

๒. ร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์
และร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดพหุชนูปถัมภ์

นับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นต้นมา ผู้ปู้นเริ่มเป็นฝ่ายเพลียงปล้าในการสงครามของตกเป็นฝ่ายรับเกือบตลอดเวลา และสูญเสียดินแดนที่เคยยึดครองอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิกให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรตลอดมา จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเริ่มมองเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ควรดำเนินการต่อต้านผู้ปู้นขึ้นอย่างลับ ๆ ซึ่งได้เริ่มงานอย่างจริงจังใน พ.ศ. ๒๔๔๖ โดยการเตรียมก่อสร้างฐานทัฟขึ้นที่เพชรบูรณ์เพื่อสะสมกำลังไว้เตรียมต่อต้านผู้ปู้นในบ้นปลายแห่งสงคราม ในเรื่องนี้ได้อ้างกับผู้ปู้นว่า เป็นแผนการย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่เพชรบูรณ์ หากยังคงตั้งมั่นอยู่ที่กรุงเทพฯ อาจถูกฝ่ายสัมพันธมิตรยึดได้โดยง่าย

เพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่ทุรกันดารห่างไกลความเจริญ การสร้างเส้นทางติดต่อเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุม รัฐบาลได้เกณฑ์แรงงานจากจังหวัดต่าง ๆ รวม ๒๕ จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดในภาคอีสาน และภาคกลางเพื่อสร้างถนน และปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมกับหลักยุทธศาสตร์ โดยคิดค่าแรงงานให้วันละ ๗๕ สตางค์ ปรากฏว่าราษฎรที่ถูกเกณฑ์แรงงานเสียชีวิตจำนวนทั้งสิ้น ๕,๐๗๑ คน

ต่อมารัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๔๗ และแต่งตั้งให้ พันเอกช่วง เขวงศักดิ์สงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นรองนายกรัฐมนตรี ไปประจำเพชรบูรณ์ เพื่อเตรียมสร้าง

แผนกเก็บ สดร. เอกสารกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ปีที่ ๒๑๕ แฟ้ม
 ที่ ๒ เรื่อง รายงานการดำเนินการเตรียมย้ายกระทรวงทบวงกรม

สถานที่ราชการไว้รับสวดการณฤกษ์เงิน หากมีการย้ายเมืองหลวง” ในสมัยประชุมสภาฯ ครั้นต่อมารัฐบาลได้นำร่างพระราชบัญญัติโอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์เสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาฯ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗ โดยมีเหตุผลว่า "เพื่อให้มีกฎหมายเกี่ยวกับระเบียบในองค์การบริหารของจังหวัดเพชรบูรณ์ขึ้นเป็นพิเศษให้เหมาะสมกับสถานการณ์เกี่ยวกับการอพยพ"^๒

๓. การดำเนินแผนการโคลนล้มรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ เห็นว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังหวงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ และพยายามหาทางปกป้องอย่างสุดความสามารถดังที่กล่าวมาแล้ว ถ้าหากจะหาทางโค่นล้มรัฐบาลด้วยวิธีการรุนแรง โดยใช้กำลังสนับสนุนจากกองกำลังเสรีไทยแล้วผู้หนึ่งจะต้องเข้าแทรกแซงอย่างแน่นนอน ซึ่งจะกลายเป็นสงครามกลางเมือง ลูกหลานใหญ่โตออกไป ดังนั้นจึงมีอยู่หนทางเดียว คือให้รัฐบาลจอมพล ป. ออกไปโดยวิธีทางรัฐสภา ด้วยการลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล ในเรื่องนี้ นายปรีดีได้เตรียมการอยู่ก่อนแล้ว โดยหาทางคุมเสียงส่วนใหญ่ในสภาผู้แทนราษฎร

^๑ ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี หน้า ๔๓๐.

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๔ (สามัญ) สมัยที่ ๒ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗

^๓ "คำให้การของ นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะพยานโจทก์ ซึ่งพระสารสาสน์พลชั้นท์ เป็นจำเลยในคดีอาญาการสงคราม" หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๘๘

ชั้นแรกมอบให้นายทองเปลว ชลภูมิ เลขาธิการรัฐสภาเป็นผู้ประสานงาน ในการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้มาเป็นพรรคพวกให้มากที่สุด แต่ต่อมา นายทองเปลวถูกปลดออกจากตำแหน่ง โดยคำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ให้ไปประจำกรมประสานงานสัมพันธมิตร แล้วแต่งตั้งนายจิตตะเสน ปัญจะ ซึ่งเป็นพรรคพวกเข้าไปดำรงตำแหน่งแทน แต่อย่างไรก็ตาม นายปรีดี พนมยงค์ ก็ยังมีสมัครพรรคพวกที่เป็นเสรีไทย และเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการต่อไป เช่น นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายเคียง ศิริจันทร์ นายถวิล อุดล เป็นต้น

เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เสนอร่างพระราชบัญญัติโอนมรดกพระราช กำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์เข้าสู่การพิจารณาในสภาฯ เช่นนี้ จึงเป็นโอกาส อันดีที่นายปรีดี พนมยงค์และพรรคพวก คิดหาทางไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติ ดังกล่าวนั้นเสีย ซึ่งจะมีผลกระทบกระเทือนต่อนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นเมื่อร่าง พระราชบัญญัติเข้าสู่ระเบียบวาระการประชุมสภาฯ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ จึงอภิปรายคัดค้าน โดยอ้างว่า

เพชรบูรณ์เป็นดินแดนที่ทรูกันดารห่างไกล มีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุม นอกจากนี้ รัฐบาลยังใช้อำนาจตามกฎหมายอัยการศึก เกณฑ์แรงงานราษฎรในภาคอีสานและ ภาคกลางไปทำงานสร้างถนนและปรับปรุงพื้นที่เพื่อใช้เป็นสถานที่ราชการ เป็น เหตุให้ราษฎร เจ็บป่วย และล้มตายเป็นจำนวนมาก ทำให้ราษฎรได้รับความ เคียดกรอนอย่างแสนสาหัส”

ในการเปิดอภิปรายโจมตีรัฐบาลในสภาครั้งนี้ รัฐบาลไม่สามารถเปิดเผย วัตถุประสงคที่แท้จริงของร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ ดังนั้นการแถลงข้อเท็จจริงต่าง ๆ

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๘/๒๔๘๗ (สามัญ) สมัยที่ ๒
วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗

จึงไม่กระจ่างชัดประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เตรียม
แผนการไม่รับหลักการอยู่ก่อนแล้ว เมื่อลงมติรัฐบาลจึงแพ้ไปด้วยคะแนนเสียง ๓๖
: ๔๘

ต่อมารัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล เมื่อวันที่
๕ มิถุนายน ๒๔๘๗ โดยอ้างเหตุผลว่า เพื่อสถาปนาอาณาบริเวณพระพุทธบาทพื้นที่
๔๐,๘๐๕ ตารางกิโลเมตร ให้เป็นแหล่งกลางการศึกษาทางพระพุทธศาสนา และ
การบริหารของคณะสงฆ์สืบไป แต่เหตุผลที่แท้จริงของรัฐบาล เพื่อป้องกันมิให้ญี่ปุ่นเข้า
ยึดครองพื้นที่ระหว่าง จังหวัดลพบุรีกับสระบุรี ซึ่งเป็นเขตหลังแนวรบของกองทัพที่ ๒
เพราะญี่ปุ่นสืบทราบระแคะระคายว่ารัฐบาลสร้างเพชรบูรณ์ไว้เป็นฐานทัพต่อต้านญี่ปุ่นจึง
คิดเข้ายึดครองบริเวณดังกล่าวเนื่องจากเห็นว่า เป็นจุดสำคัญทางยุทธศาสตร์ ดังนั้นรัฐบาล
จึงหาทางป้องกันการยึดครองของญี่ปุ่นโดยอาศัยศาสนาบังหน้า ด้วยการประกาศให้เป็น
พื้นที่ทางพระพุทธศาสนาเสีย ญี่ปุ่นจะไต่ไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะพุทธศาสนาเป็นศูนย์
รวมจิตใจของชาวไทยเกือบทั้งชาติ

รัฐบาลได้นำร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล
เข้าสู่สภาเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๘๗ โดยอ้างเหตุผลว่า

เพื่อดำเนินการจัดสร้างนคร ศักดิ์สิทธิ์แห่งพระพุทธศาสนาให้เป็นแหล่งกลางที่
ชุมนุมแห่งการศึกษาเสาะคนพระพุทธศาสนา และปฏิบัติธรรม เป็นที่รวม
ประดิษฐานแห่งศาสนาวัตถุโบราณที่วราชอาณาจักร และเป็นที่ตั้งแห่งการ
บริหารพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ ทั้งเป็นนิवास สมณมณฑลของพุทธมามกะ
ชนโดยเฉพาะอีกด้วย

^๑ เรืองเดียวกัน

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕/๒๔๘๗ (สามัญ) สมัยที่ ๒
วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๘๗

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอภิปรายคัดค้านร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้กันอย่างกว้างขวางว่า เป็นการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็น ทำให้สินค้าราคาแพงขึ้น แทนที่จะไปปรับปรุงความเป็นอยู่ของราษฎรที่ทุกข์ยากในยามสงคราม ซึ่งหากเป็นยามปกติจะไม่คัดค้านเลย นอกจากนี้ยังสร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรในจังหวัดสระบุรีและพระนครศรีอยุธยา ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จำนวนมาก แต่ นายประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถแสดง ชี้แจงเหตุผลและข้อเท็จจริงให้กระจ่างแจ้งได้ ในที่สุดสภาฯลงมติไม่รับหลักการด้วยคะแนนเสียง ๔๓ : ๔๑^๒

เป็นที่น่าสังเกตว่ารัฐบาลแพ้มติของสภาผู้แทนราษฎรถึงสองครั้งในเวลาที่ไม่กี่เดือนกัน เกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติสำคัญของรัฐสภา กังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงนำคณะรัฐมนตรีลาออก ตามวิถีทางรัฐสภา เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ การที่ จอมพล ป. นำคณะรัฐมนตรีลาออกเพราะคาดการณไว้ว่า ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะคงยับยั้งโง่โง่า หรือไม่ก็สภาฯคงจะเลือกตนเองเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ก็มีได้เป็นไปตามความคาดหมายดังกล่าว จอมพล ป. จึงต้องถอนตนออกจากวงการเมืองด้วยความจำใจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ เรื่องเดียวกัน

^๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕/๒๔๘๗ (สามัญ) สมัยที่ ๒

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๘๗

^๓ วิเทศกรณีย์ ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตย เรื่องเดิม

หน้า ๔๓๕.